министерство образования и науки республики Дагестан
ГКУ РД "ЦОДОУ ЗОЖ"
ГКОУ РД "Самилахская СОШ Хунзахского района"

СОГЛАСОВАНО	УТВЕРЖДЕНО
зам.директора поУВР	директор
______________	______________
Гаджиева П.А.	Алиева М.М.
«01» сентября 2023г.	«01» сентября 2023г.

Рабочая программа

по родному языку

(аварский язык)

для 3 класса

учитель начальных классов

Магомедова З.М.

Самилах 2023г.

ХI. С. ВАКИЛОВ

ГIАММАБЛЪАЙКЬОЛЕБШКОЛАЛЪЕ
МИСАЛИЯБ ХIАЛТIУЛ ПРОГРАММА

АВАР МАЦI

1–4классал

МахIачхъала

2022

БУТІРУЛ

Программаялъебаян...3

ЦІалулкурсалъулгІуцІи 15
1 класс.. 15
2 класс.. 18
3 класс.. 21
4 класс.. 25

АвармацІалъулкурслъугІунхадубкьолелхІасилал 27
НапсиялхІасилал.. 27
МетапредметиялхІасилал..28
ПредметиялхІасилал... 31
1 класс 31
2 класс.. 32
3 класс.. 34
4 класс.. 36

Тематикиябплан.. 39
1 класс(84сагІат) 39
2 класс(68сагІат) 46
3 класс(68сагІат) 55
4 класс(68сагІат) 63

ПРОГРАММАЯЛЪЕБАЯН

Программа хIадур гьабулаго, кьочIое росун руго Байбихьул школалъул лъайкьеялъул федералияб пачалихъияб стандарт[1], гьединго Тарбия кьеялъул мисалияб программаялъулъ[2] загьир гьарурал цIикIкIараб кIваралъул мурадал ва масъалаби.

Жакъасеб школалда тIадаб борч ккола гIун бачIунеб гIелалъегъваридаб ва щулияб гIелмияб лъай кьей, гьеб жидер практикаялъулъ хIалтIизабизе ругьун гьари, дунялалдехун материалистияб бербалагьи лъугьинаби.

Гьеб масъала гIумруялде бахъинабиялъулъ кIудияб бакI ккола рахьдал мацIалъ.

Байбихьул классазда рахьдал мацI малъула кIиго аслияб мурад яшавалде бахъинабизе:

1. НахъгIунтIиялъулаб мурад (мацIалъул хIакъалъулъ бугеб гIелмуялъул аслиял бутIабазулгун лъай-хъвай гьаби ва гьелъул кьучIалда цIалдохъабазул логикияб пикру ва гIаламаталгин символикияб бичIчIи лъугьинаби);

2. Социокультурияб мурад (цIалдохъабазул хурхен гьабиялъулаб бажари лъугьинаби: кIалзул ва хъвавул калам, монологияб ва диалогияб калам, гьединго, грамматикиял гъалатIал риччачIого, хъваялъул бажари цебетIезаби).

ГьедингобайбихьулклассаздаавармацIлъазабиялъкумекгьабулагьал хадусел суалал тIуразе:

---

[1] Федералияб стандарт тасдикъ гьабун буго Россиялъул Федерациялъул лъай кьеялъул министерствоялъул приказалдалъун кIиазаралда къоло цоабилеб соналъул лъебералда цоабилеб маялда, № 286 (Россиялъул Федерациялъул юстициялъул министерствоялъ гьелъул регистрация (хъвай-хъвагIай) гьабун буго кIиазаралда къоло цоабилеб соналъул щуабилеб июлалда, № 64100

[2] Тарбия кьеялъул мисалияб программа тасдикъ гьабун буго гIаммаб лъай-кьеялъул федералияб цIалулгун методикияб цолъиялъул хIукмуялда рекъон (кIиазаралда къоабилеб соналъул кIиабилеб июналда хъвараб протокол, № 2/20).

а) тIолго инсаниябгин моралияб бечелъи ботIролъе боси, творческияб къагIидаялъ хIалтIиялъул бажари цебетIезаби;

б) сверухъ бугеб хIакъикъаталъул, гIадамазул жамгIияталъул ва тIабигIаталъул хIакъалъулъ лъималазул бугеб цо чIванкъотIараб бичIчIи бечелъизаби;

в)жалгожидедагочIун,хIалтIиялъулкъагIидабилъай;

г)цIалулдарсазде,тIехьалде(лъаялъулиццалде)интересбижизаби.

Авар мацI лъазабулаго, пайда босула аслиял дидактикиял принципаздаса. Гьелъул магIна ккола щивав цIалдохъанасул хаслъи хIисабалде боси, тартибалда материал лъазаби ва гьеб гъваридго бичIчIи.

КурсалъулгIаммабхарактеристика

АвармацIалъулкумекалдалъунпрограммаялъкIварбуссинабунбуго «Филология» абураб гIелмияб бутIаялъул гьал хадусел масъалаби тIуразариялде:

1. ДагъистаналъулмацIалвамаданияталбатIи-батIиялрукIиналъулва гьел цоцада рухьарал рукIиналъул хIакъалъулъ авалияб бичIчIи лъугьинаби;
2. КIалзулвахъвавулдиалогиябвамонологиябкаламцебетIезаби;
3. ЦоцадахурхенгьабиялъулаббажарицебетIезаби;
4. РухIиябваэстетикияббичIчIилъугьин;
5. ТворческиябкъагIидаялъхIалтIиялъулбажарицебетIезаби.

РахьдалмацIмалъиялъулмурадалдещвезе,программаялъгьалхадусел практикиял масъалаби тIуразаризе рихьизарун руго:

– цебе лъураб мурадалда ва масъалабазда рекъон мацIалъул алатал тIасарищиялъул бажари, цIалдохъабазул калам, рекIелъ щибниги жо цебечIезабизеги гъваридго пикру гьабизеги бугеб гьунар цебетIезаби;

– авар мацIалъул гIуцIиялъул ва системаялъул, ай лексикаялъул, фонетикаялъул, графикалъул, орфографиялъул, орфоэпиялъул, морфемикалъул (рагIул гIуцIиялъул), морфологиялъул ва синтаксисалъул хIакъалъулъ бищунго гIадатиял баянал цIалдохъабазе щвей;

– жиндиргопикрубицине,захIматабгуребхъвавултекстгIуцIизе,

диалогалъулъ гІахьаллъизе, битІун хъвазе ва цІализе бугеб бажари лъугьинаби;

– жиндирго калам камиллъизабизе хІаракат бахъи, мацІ лъазабизе гъира бижизаби, мацІалъул бацІцІалъи цІуниялъулъ жалги гІахьалал рукІин цІалдохъабазда бичІчІи, гьезулъ мацІалдехун бугеб къиматаб бербалагьи цІикІкІинаби.

Авар мацІалъул курс байбихьула хъвазе-цІализе малъиялдаса. Хъвазе-цІализе малъула сентябралдаса байбихьун апрелалде щвезегІан. Лъималазда материал лъаялда бан, мугІалимасул ихтияр буго хъвай-цІали малъизе бихьизабураб заман дагь гьабизе, ялъуни цІикІкІинабизе. Хъвазе-цІализе малъула гьаркьилаб аналитикиябгин синтетикияб методалдалъун. Хъвай-цІали малъиялъул масъалаби цІализе малъиялъул дарсаздаги хъвадаризе ругьун гьариялъул дарсаздаги тІурала, ай хъвай-цІали малъи ккола цадахъаб тадбир: цІализе малъиялда цадахъ хъвадаризеги ругьун гьарула, гьебги щула гьабула, калам цебетІезабиялъул хІалтІаби тІоритІулаго.

Хъвай-цІалималъигІуцІунбугокІигобутІаялдасан:

1. ХІадурлъиялъулзаман;

2. ХІарпалмалъулеб(букварияб)заман.

Гьеб кІиябго заманалда мугІалимас унго-унгояб кІвар кьезе ккола лъималазгьаркьалритІунрахъиялде,гьездахъвазе-цІализемалъиялде,гьезул рагІул нахърател бечед гьабиялде, калам цебетІезабиялде.

Дарсазда лъимал ругьун гьарула предложениял рагІабазде, рагІаби слогазде риххизе; рагІабазулъ гьаркьазул тартиб бижизабизе, гьезда гьоркьоб бухьен чІезабизе. Лъималаз лъазабула гьаркьал хІарпаздалъун рихьизаризе; рагІаби, слогал гІуцІизе ва цІализе; бичІчІун, битІун цин слогалккун, цинги рагІабиккун предложениял ва цоцазда хурхараб калам цІализе.

ЦІализе ругьун гьариялда цадахъ лъималазда хъвазеги малъула. Гьел ругьун гьарула гьаркьал хІарпаздалъун хъвазе, къотІ-къотІараб азбукаялъул кумекалдалъун хІарпаздасан, слогаздасан рагІаби данде гьаризе, хъвавул ва басмаялъулабтексталдасахІарпалварагІабибитІунхъвазе,мугІалимас

абурал хъваялъулъги цIалиялъулъги батIалъи гьечIел рагIаби ва гьединал рагIабаздасан данде гьарурал къокъал предложениял хъвазе, предложениялъул авалалда ва гIадамазул, хIайваназул цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хъвазе.

БитIунхъваялъул ва цIалиялъул иш мурадалде щвеялъе гIоло цIикIкIараб кIвар кьола рагIулъ ва слогалъулъ щибаб гьаракь батIабахъиялде ва бихьизабиялде, гьел гьаркьазул тартиб ва цоцазда гьоркьоб бухьен чIезабиялде; цIалдохъабазул каламалъул лугби камиллъизариялде ва гьаркьал, слогал, рагIаби битIун абиялде.

Хъвай-цIали малъиялъул дарсазда лъималазул цогидазухъ гIенеккизе, мугIалимасул ва цогидал цIалдохъабазул калам тIубанго бичIчIизе бугеб бажари камил гьабула. Лъимал ругьунлъула классалда цере кIалъазе, мугIалимас лъурал суалазе жавабал кьезе, къваригIараб жо гьикъизе,цIалараб жоялъул, лъагIалилункъабго заманалда жаниб гIадамаз гьабулеб хIалтIул хаслъиялъул ва хисардулеб тIабигIаталда хадуб жидерго халкквеязул, ралагьарал фильмазул хIакъалъулъ бицине.

Гьединго хъвай-цIали малъиялъул дарсал тIоритIулаго, цIалдохъабазул лъугьуна цIалиялъул бищун гIадатаб бажари. ТIоцебесеб классалда лъимал ругьунлъула бичIчIун, битIун, гIедегIичIого цIализе, тIехьгун ва текстгун хIалтIизе.

Хъвазе-цIализе малъулелъул, лъималазул психологиял хаслъабиги хIисабалде росун, мугIалимас дарсазда батIи-батIиял хIалтIаби тIоритIула, гьединго лъималтIамула свак чучиялъефизкультминутка,расандигьабизева кучIдул ахIизе.

Хъвазе-цIализе малъун хадуб, авар мацIалъул курс лъазабизе байбихьула. Авар мацIалъул курс гIуцIун буго гьал хадусел бутIабаздасан:

Фонетика ва орфоэпия, графика, лексика, рагIул гIуцIи (морфемика), грамматика (морфология ва синтиксис);

БитIунхъвай (орфография) ва лъалхъул ишараби лъеялъул къагIидаби (пунктуация);

КаламцебетIей.

Программаялда авар мацIалъул курсалъул хIакъалъулъ, лъималазул гIелазул хаслъабиги хIисабалде росун, бищун гIадатал (авалиял) баянал кьун руго. МацIалъул гIемерисел бутIаби (разделал) ва темаби щибаб классалда такрарлъула. Гьелъ рес кьола, лъималазул лъаялъул даражаги хIисабалде босун, гьел мацIалъул бутIаби ва темаби гъварид ва гIатIид гьаризе.

Фонетикаялда ва графикаялда хурхараб аслияб лъайги, бажариги, ругьунлъабиги цIалдохъабазе щола 1 ва 2 классалда. Гьеб заманалда цIалдохъабазе щола гьаркьазул ва хIарпазул, рагьаралги рагьукъалги гьаркьазул, геминатазул ва лабиалиял гьаркьазул, алфавиталъул, ударениялъул ва слогалъул хIакъалъулъ авалиял баянал. Лъималазда бажарула рагIулъ гьаркьал битIун абизе, абураб ва хъвараб рагIулъ гьаркьал ва хIарпал дандекквезе, алфавиталда ругел хIарпазул цIарал битIун абизе, рагIулъ гьаркьазул тартиб чIезабизе, хIарпал гьоркьор ричкачIого ва гьезул бакI хисичIого рагIаби хъвазе, слогалккун рагIаби рикьизе, рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ратIарахъизе, лабиалиял гьаркьал битIун абизе ва рагIулъ гьел хIарпаздалъун битIун рихьизаризе, геминатал битIун абизе ва рагIулъ гьел хIарпаздалъун битIун рихьизаризе. 3 – 4 классаздаги гьеб темаялда тIад хIалтIи гьабула гьоркьоса къотIичIого. Лъималазда малъула гьаркьал хIарпаздалъун рихьизаризе, гьаркьал ритIун рахъизе, гьел рихьизарулел хIарпал ритIун хъвазе, рагIи слогазде бикьизе, рагIулъ ударение бугебги гьечIебги слог батIабахъизе.

Лексикаялда хурхарал хIалтIаби гьарула ункъабго лъагIалида жаниб. Гьединал хIалтIаби тIоритIула грамматика, рагIул гIуцIи ва битIунхъвай малъиялда цадахъ. Грамматикаялъул, цIалул, битIунхъваялъул ва калам цебетIезабиялъул дарсазда лъималазда лъала предметал, гIаламатал, ишал рихьизарулел рагIабазул цIарал ритIун хIалтIизаризе, жидерго пикру загьир гьабизе, къваригIараб рагIи балагьизе. Гьединго гьез лъай-хъвай гьабула синонимазулгун, антонимазулгун, битIараб ва хъвалсараб, цо ва гIемер магIнаялъул рагIабазулгун.

РагӀул гӀуцӀиялъулгун цӀалдохъабаз лъай-хъвай гъабула 3 абилеб классалда. Гьезда лъала рагӀулъ магӀнаял бутӀаби рихьизаризе, суффиксазул кумекалдалъун цӀиял рагӀаби лъугьинаризе, кьибил цоял рагӀаби цого цо рагӀул формабаздаса ратӀа гьаризе; рагӀул форма яги цӀияб рагӀи лъугьинабулаго, аслуялъулъ рагьарал ва рагьукъал гьаркьал битӀун хисизе.

БайбихьулклассаздамалъулакаламалъулбутӀабиги.

ТӀоцебесеб классалда, терминалги абичӀого, определение кьечӀого, суалазул кумекалдалъун, лъимал ругьун гьарула предмет, предметалъул гӀаламатал, предметалъул иш бихьизабулел рагӀаби каламалъулъ хӀалтӀизаризе, суалазда рекъон предложениязда жанир гьел ратӀарахъизе.

КӀиабилеб классалда предмет, предметалъул гӀаламатал, предметалъул иш бихьизабулел рагӀабазул кьучӀалда лъималаз лъай-хъвай гьабула предметияб цӀаралъулгун, прилагательноялъулгун ва глаголалъулгун.

Лъабабилеб ва укъабилеб классазда гьелго каламалъул бутӀабидагьалги гъваридго малъула. Глагол заманазде хисизабизе, предметияб цӀар падежазде сверизабизе, гьединго прилагательноял жинсазде ва гӀемерлъул формаялде хисизаризе жеги гӀатӀидго ругьунлъула. Предметияб цӀаралъул, жинсиял глаголазул, прилагательноязул жинс, цолъул ва гӀемерлъул форма, глаголалъул заман ва мурадияб форма малъула 3 абилеб классалда. Предметияб цӀаралъул гӀадатал падежал лъазарула 3 абилеб классалда, бакӀалъул падежал – 4 абилеб классалда (терминалги абичӀого, практикияб къагӀидаялъ). Гьелда тӀадеги, 3 – 4 классазда цӀалдохъабаз лъай-хъвайгьабула цӀарубакӀалъулгун ва рикӀкӀеналъулгун. Наречиялъулгун лъималаз лъай-хъвай гьабула практикияб къагӀидаялъ. Наречиялъул хӀакъалъулъгьезда лъала жиб иш лъугьараб куц, бакӀ, заман, къадар, гӀилла-мурад баян гьабулебкаламалъулбутӀакколеблъивакин?киб?кибе?киса(н)?кида?щай? кигӀан? абурал суалазе жаваблъун бачӀунеблъи.

Байбихьул классазда предложениялъул хӀакъалъулъ цӀалдохъабазе щола гьадинал баянал:

1. Предложениева,абулебжоялъулмурадалдегиинтонациялдеги

балагьун,гьелъултайпаби;

2. ПредложениялъулбетIералвабетIералгурелчленал;

3. ПредложениялдажанибрагIабазулбухьен;

4. ТIибитIарабватIибитIичIебпредложение;

5. ГIадатабважубарабпредложение;

6. Предложениялъултайпацоялчленал;

7. РагIабазулдандрай.

ГьезулхIакъалъулъбаянцIалдохъабазещибабклассалдадагь-дагьккун щола.

1 -себклассалдалъималругьунгьарулакалампредложениязде биххизе, рагIабаздаса предложениял ратIа гьаризе, гьел, интонацияги цIунун, цIализе; предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, ахиралда тIанкI лъезе.

2 абилеб классалда цIалдохъабаз лъазарула предложениялъул бетIерал членал; гьезда малъула, кколеб интонацияги цIунун, предложение цIализе, предложениялъул ахиралда тIанкI, суалияб ва ахIул ишара лъезе.

3 абилеб классалда цIалдохъабазе щола рагIабазул дандраялъул, хабарияб, суалияб, тIалабияб ва ахIул предложениязул, предложениялъул бетIерал ва бетIерал гурел членазул, гIадатал тIиритIарал ва тIиритIичIел предложениязул, гIадатал ва журарал предложениязул хIакъалъулъ баянал.

4 абилеб классалда лъимал ругьун гьарула тайпа цоял членалгун предложениял гIуцIизе ва гьел ритIун цIализе, гьезулъ лъалхъул ишараби лъезе.

Синтаксисиял темаби ва каламалъул бутIаби лъазарулаго, гьоркьоса къотIичIого, тIоритIула предложениялъулъ рагIабазул бухьен чIезабиялда, рагIабазул дандраял ратIа гьариялда ва гьел гIуцIиялда хурхарал хIалтIаби.

Классалдаса классалде гъварилъула гIадатаб предложениялъул синтаксисияб разбор гьабиялъул къагIидабиги.

Текст. Бухьараб калам цебетIезаби абураб бутIаялъулъ аслияб бакI кколатексталдатIадгьабулебхIалтIиялъгигьебтекстбичIчIизевагIуцIизе,

гьединго тексталда тIаса жиндирго пикру бицине ругьун гьариялъул хIалтIабазги. Предложениялдаго гIадин, щибаб классалда тексталда тIад хIалтIула тIубараб цIалул соналда. ХIакъикъаталда кIалзул ва хъвавул формаялда тексталда тIад хIалтIи щибаб дарсида гьабула. Гьедин лъималазухъа бажарула авар мацIалда тIаса щвараб лъаялдаса жидер калам цебетIезабиялъулъ пайда босизе.

«Текст. Бухьараб калам цебетIезаби» абураб разделалъулъ тексталда тIад гьабулеб хIалтIи гьал хадусел бутIабаздасан гIуцIун буго:

– тексталъул хIакъалъулъ бичIчIи (текст ккола магIнаялъул ва грамматикияб рахъалъ кIиго я цIикIкIун цоцазда рухьарал предложениял); текст ва гIаммаб темаялъ цолъизаричIел, батIаго ругел предложениял цоцаздаса ратIа гьариялъул бажари лъугьинаби;

– тексталъул тема (тексталъулъ цо сундулниги хIакъалъулъ бицунеб жоялда тема абула); тексталъул тема чIезабизе бажари, ай тексталъулъсундул хIакъалъулъ бицунеб бугебали бихьизаби;

– тексталъул аслияб пикру; мугIалимасул кумекалдалъун тексталъул аслияб пикру загьир гьабизе бажари;

– тексталда цIар лъей; тексталда цIар лъезе бажари (тексталъул аслияб пикруялде ва гьелъул темаялде мугъги чIван);

– тексталъул гIуцIи; хабарияб текст бутIабазде биххизе бажари (байбихьи, аслияб бутIа ва ахир);

– тексталъул бутIабазда гьоркьоб бугеб бухьен; тексталъулъ жидер кумекалдалъун аслияб бутIа ва байбихьи яги аслияб бутIа ва ахир цоцазда рухьарал рагIаби ратизе бажари; гIуцIулеб тексталъул бутIабазда гьоркьоб бухьен чIезабизе бажари;

– тексталъул щибаб бутIаялда жанир ругел предложениязда гьоркьоб бухьен; жидер кумекалдалъун предложениял цоцазда рухьарал рагIабиратизе бажари, масала: цIарубакIал, союзал;

– тексталъулъ сипат-сурат гьабиялъул ресал; тексталъулъ метафорал, эпитетал, дандекквеял, олицетворениял рихьизаризе бажари; гьел киналго

жидеркаламалъулъхIалтIизаризебажари;

– текстазул тайпаби: хабарияб текст, сипатияб текст ва пикрияб текст (лъай-хъвай гьаби);

– изложениялъул хIакъалъулъ бичIчIи; хIадурараб, яги киназго цадахъ гIуцIараб,ялъуни живгожиндаго чIун гIуцIарабпланалда рекъон чидар текст (лъилниги сундулниги хIакъалъулъ сипат-сурат гъорлъе ккезабун ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун) цIи гьабун хъвазе бажари;

– сочинениялъул хIакъалъулъ бичIчIи (бицун ва хъван); сюжетиял суратазда яги цо сураталда тIасан, гьединго цо кинаб бугониги темаялда тIасан текст гIуцIизе бажари; цебеккунго киналго гIахьаллъун дандбараб текст хъвазе бажари;

Тексталда тIад хIалтIулаго, хIисабалде росула гьелъул хIасил, гIуцIи ва сипат-сурат гьабиялъул ресал.

Каламалъул культура борхизабиялъе гIоло программаялъ тIалаб гьабулеб буго ричIчIизе бигьаял гьал хадусел литературиял нормабазулгун лъай-хъвай гьабизе:

– рагIабибитIунаби(орфоэпиялнормаби);

– предложениял битIун гIуцIи ва рагIабазул дандраязулъ рагIабазул формаби битIун хIалтIизари (грамматикиял нормаби);

– магIнаялъул рахъги хIисабалде босун, рагIаби битIун хIалтIизари (рагIаби хIалтIизариялъул къагIидаби).

ЦIалдохъанасул калам цебетIезабиялъулъ хIакъикъиял хIасилал кьезе ккани, гьезда литературияб мацIалъул нормабиги сипат-сурат гьабиялъул ресалги лъай гIоларо, къваригIуна авар мацIалъул ва цIалиялъул дарсазда, гьоркьоса къотIичIого, текстазул анализ гьабизе.

Литературияб мацIалъул нормабазда тIад хIалтIи практикияб къагIидаялъ гьабула. Гьеб хIалтIи тIобитIула, рахьдал мацIалъул темаби лъазарулагоги, класс тун къватIисел дарсаздаги, изложениял ва сочинениял хъвалагоги,цIалиялъулдарсаздагитIубарабцIалулллъагIелалъ.ЦIалдохъаби

ругьун гьаризе ккола каламалъулъ ккарал гъалатIал цоцаз ритIизаризе ва батIи-батIиял тайпабазул словараздаса пайда босизе.

ЦIалдохъабазул калам цебетIезабиялъе чара гьечIого хIажалъула тайпа цоял членалгун гIадатал предложениялги кIиго гIадатаб предложениялдасан гIуцIараб журарал предложениялги цоцазда дандекквезе, битIараб каламгун предложениялда хадуб халкквезе, нахърилълъиналъул союзрагIабигун ва союзрагIаби гьечIого журарал нахърилълъарал предложениязулгун лъай-хъвай гьабизе.

БитIараб каламгун предложениялги нахърилълъиналъул союзрагIабигун ва союзрагIаби гьечIого журарал нахърилълъарал предложениялги байбихьул классазда лъазаруларо. Амма лъималаз, изложениял ва сочинениял хъвазе хIадурлъулаго, гьединго творческиял хIалтIабазулъ риччарал гъалатIазул анализ гьабулаго, гьезул хаслъабазулгун лъай-хъвай гьабула. Гьелда тIадеги, нилъеда лъала байбихьул классазул цIалдохъабаз жидер кIалзул ва хъвавул каламалъулъ гьединал предложениял гIатIидго хIалтIизарулеллъи. Гьединлъидал мугIалимас хIаракат бахъизе ккола гьезул гIуцIиги гьел каламалъулъ хIалтIизариялъул хаслъиги лъималазда бичIчIизабизе.

МугIалимас, гьоркьоса къотIичIого, кIвар кьезе ккола цIалдохъанасул, гъалатIал риччачIого, битIун хъвазе бугеб бажари цебетIезабиялде. Гьелъие программаялда кьун руго хIарпаздалъун гьаркьал рихьизариялъул, цо мухъида инчIел рагIаби цоги мухъиде, слогазде рикьун, росиялъулги, рагIаби ратIа тIун хъваялъулги, кIудияб хIарп хъваялъулги къагIидаби.

Берцинго хъваялъе, хатI куцаялъе программаялда хасаб заман бихьизабун гьечIо. Гьединлъидал щибаб грамматикаялъул дарсида 8–10 минуталъ мугIалимас тIадчIей гьабула цIалдохъабаз хъвалебщинаб жо берцингоги бацIцIадгоги букIинабиялде. Гьаниб кьола хатIалъул хашлъи тIагIинабиялде руссарал ругьунлъиялъул тIадкъаял, рихьизарула мисалиял хIарпал ва рагIаби.

ДидактикаялъулкIварбугелсуалазулцоябкколаконтролиял

(хъвавул) хIалтIабазул хIасилазул кьучIалда цIалдохъабазул лъайгун бажари борцин ва къимат лъей. Байбихьул классазда авар мацIалъул хъвавул хIалтIабазул аслиял тайпабилъун ккола: тIаде балагьун текст хъвай, эркенаб диктант, гIинзул ва берзул диктант, творческияб диктант, хIадурлъиялъул ва тIасабищул диктант, ругьунлъиялъул изложениял ва сочинениял.

СловариялдиктантазекьезекколебрагIабазулкъадарбукIинебегьула:

II классалда–8–10,

III классалда–10–12,

IV классалда–12–15.

Халгьабиялъулдиктанталгьаризерихьизаруралтекстазулъругел рагIабазул къадар гIага-шагарго гьадинаб букIине бегьула:

Iклассалда–10–15,

II классалда–35–40,

III классалда–45–50,

IV классалда–65–70.

РугьунлъиялъулизложениязечIезабунбугогьабкъадар:

Iклассалда–15–20,

II классалда–35-–40,

III классалда–55–60,

IV классалда–75–80.

Щибаб дарсида цIалдохъаби ругьунлъула цIалул тIехьгун хIалтIизе, битIун хъваялъеги цIалиялъеги жиндие къваригIунел къагIидаби, гьезда хурхарал хIалтIаби ва лъазарулел темаби хехго ратизе, хIалтIабазе кьурал киналго тIадкъаял тартибалда тIуразе, гьезул мурад бичIчIизе.

Квалквал гьечIого, хадубккунги церехун ине лъималазе гIураб лъай щвеялъул мурадалда пайда босизе ккола батIи-батIиял дидактикиялхIаяздаса, хасго рекIелгъеялъул материалаздаса (кроссвордаздаса, шарадаздаса, ребусаздаса, болъабаздаса, грамматикияб ва битIунхъваялъул лотоялдаса ва гь.ц.).

БайбихьулклассазуллъималаздакIолароцожоялдатIадехалатбахъун

жидерго кIвар буссинабизе, гьел хехго свакала. Гьединлъидал дарсида цIалдохъабигун хIалтIиялъул къагIидаби батIи-батIиял рукIине ккола (мугIалимазухъ гIенекки, гара-чIвари, тIахьалгун ва тетрадалгун хIалтIи, хъвавул ва кIалзул хIалтIаби иргаялда тIоритIи, мех-мехалда минутаялъул махсараби, расандаби ва физкультура гьаби).

Байбихьул школалда авар мацI лъазабизе бихьизабун буго кинабниги 288 сагIат: 1 классалда 84 сагIат кьун буго; 2 – 4 классазда авар 68 – 68 сагIат кьун буго (щибаб классалда 34 – 34 цIалул анкь, анкьида жаниб 2-2 сагIат).

Авар мацI хIалуцун ва гъваридго лъазабизе, щибаб лъай кьеялъул идараялъул ихтияр буго, цIалул планалъул кIиабилеб бутIаялдаса сагIталги росун, авар мацI лъазабизе бихьизабураб сагIтазул къадар цIикIкIинабизе.

ЦІАЛУЛКУРСАЛЪУЛГІУЦІИ

1 КЛАСС

Хъвай-цІалималъи[3]

Калам цебетІезаби

Тексталъул хІакъалъулъ авалияб бичІчІи. Тексталъулъ предложениял ратІа гьари. Тексталъулъ предложениял цолъизари. ГІенеккун рагІараб ва жинцаго цІалараб текст бичІчІи.Берзулгин сипатиял мисалазул (моделазул) кумекалдалъун каламалъул хІакъалъулъ авалияб бичІчІи лъугьин. Схемазул кумекалдалъун калам магІна бугел бутІабазде бихха. Предложенияздасан бухьараб текст гІуцІи.

Жиндир гІумруялъулъ ккарал лъугьа-бахъиназул, хІаязул хІакъалъулъ, сюжетияб сураталдасан гьитІинабго хабар херхине бажари. БицанкІабазе жавабал кьезе, кучІдул рекІехъе лъазаризе; кицаби, абиял каламалъулъ хІалтІизаризе, рекІехъе лъазарурал кучІдул пасихІго рикІкІине бажари.

РагІивапредложение

РагІи анализ гьабиялъул материал ва цІех-рех гьабиялъул предмет (ай объект) кколеблъи бичІчІи. РагІул лексикияб магІнаялда хадуб халкквей. РагІи гьаркьаздасан гІуцІун букІунеблъи лъай. Цоцазулгун гьоркьоблъи гьабиялъулъ рагІул бугеб кІвар лъай. Предметал, предметазул гІаламатал ва предметазул ишал рихьизарулел рагІаби каламалъулъ битІун хІалтІизаризе бажари.

РагІабивапредложениялратІарахъизебажари.Предложениялъулъ

---

[3] ТІадехун абухъе, хъвай-цІали малъи гІуцІун буго кІиго бутІаялдасан: 1. ХІадурлъиялъул заман. 2. ХІарпал малъулеб (букварияб) заман. Хъвазе-цІализе малъула гьаркьилаб аналитикиябгун синтетикияб методалдалъун. Хъвай-цІали малъи ккола цадахъаб тадбир: цІализе малъиялда цадахъ хъвадаризеги ругьун гьарула, гьебги щулалъизе гьабула калам цебетІезабиялъул хІалтІаби тІоритІулаго, ай гьаркьаздасан рагІи, рагІабаздасан предложение, предложениял дандран хабар гІуцІизе ругьун гьарулаго. Хъвай-цІали малъиялъе анкьида жаниб 3 сагІат кьун буго: 1,5 сагІат цІализе ругьун гьариялъе ва 1,5 сагІат хъвадаризе ругьун гьариялъе. Хъвазе-цІализе малъизе бихьизибураб заман халалъизе бегьула гІага-шагарго 21-23 анкьалъ. Лъималазда материал лъаялда бан, мугІалимасул ихтияр буго хъвай-цІали малъизе бихьизабураб заман дагь гьабизе ялъуни цІикІкІинабизе.

рагIабиратIагьаризе,гьезултартибхисизебажари.Предложениялъулъ интонация цIунизе лъай.

Фонетика

Каламалъул гьаркьал ва гьезул характеристика. РагIул магIнагигьелъул гьаркьилаб гIуцIиги цоцада рухьарал рукIин бичIчIи.

РагIулъ жалго жидедаго чIарал гьаркьал рихьизари. РагIулъ гьаркьазул къадар ва тартиб чIезаби, сипат-суратаблъулалгин символиял схемабазулъ гьел хъвай.

Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ратIа гьари. Гьел схемабазулъ рихьизари.

Абиялъул бищунго гьитIинаб бутIа хIисабалда слог. РагIаби слогазде риххи, рагьарал, къарал ва рахарал слогал. Ударение. РагIулъ ударение тIаде кколеб бакI бихьизаби, ударение бугелги ударение гьечIелги слогал ратIа рахъи.

РагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ гьабизе (рагIулъ гьаркьазул къадар чIезабизе, рагIул бетIералда, бакьулъ, ахиралда букIаниги, гьеб гьаракь бугеб бакI лъазе, ударение бугеб слог бихьизабизе) лъай.

Графика

Гьаркьал ва хIарпал ратIарахъи: хIарп гьаркьил ишара ккола. Гьаркьал хIарпаздалъун рихьизаризе бажари. *Е, ё, ю, я* рагьарал хIарпал. Ъ гьаракь ва хIарп. Ь хIарп. Гьез тIубалеб хъулухъ.

Аваралфавиталъулгун(хIарпазултартибалъулгун)лъай-хъвайгьаби.

ЦIали

Слогалккун цIалиялъул бажари лъугьинаби. Лъимералъул хасаб темпалда дандекколеб хехлъиялда слогалккун ва рагIабиккун цокIалаяб цIали. РагIаби, рагIабазул дандраял, предложениял ва къокъал текстал бичIчIун цIали. Лъалхъул ишарабазда рекъон лъалхъи гьабун ва интонация цIунун, цIали. ЗахIматал гурел гьитIинал текстал ва кучIдул бичIчIун ва пасихIгоцIалиялъулбажарицебетIезаби.ЖивгожиндагочIуняги

мугIалимасул кумекалдалъун цIалараб текст, такрар гьабун (ай цIидасан), бицин.

РагIаби, къокъал предложениял, захIматал гурел гIитIинал текстал гIедегIичIого битIун цIализе ругьун гьари. МугIалимас абун яги тIаде балагьун, хъвараб жо хал гьаби мурадалда хал ккведе, битIунхъваялъул къагIидабиги цIунун, цIализе ругьун гьари.

Хъвадари

Хъвадарулаго битIун гIодор чIезе, тетрадь партаялда лъезе, ручка, къалам битIун кквезе лъимал ругьун гьари. КIудиял ва гьитIинал хIарпал битIун хъвазе ва гьел рагIабазулъ цолъизаризе бажари.

Гигиеналъул нормабиги цIунун, хIарпал, слогал, рагIаби,предложениял хъвазе ругьун гьари. БацIцIадаб ва бичIчIулеб (ай бигьаго цIализе кIолеб) хатIалъ хъвадаризе лъай.

Цин мугIалимас тетрадазда кьурал, цинги азбукаялда ругел рагIаби ва предложениял, тIаде балагьун, хъвазе лъай. МугIалимас абурал рагIухъе хъвалел рагIаби ва гьединал рагIабаздаса данде гьарурал предложениял хъвазе бажари. Текст, тIаде балагьун битIун хъваялъул тартиб ва къагIидаби лъай.

ХIарпаздалъун рихьизаруларел графикиял гIаламатаз (ай рагIабазда гьоркьобхутIарабчIобогояббакIалъ,рагIабицомухъидасацогимухъиде рикьун росиялъул ишараялъ) тIубалеб хъулухъ бичIчIи.

БитIунхъвай

ТIоцебесебклассалдагьалхадуселбитIунхъваялъулкъагIидабазулгун лъай-хъвай гьабула:

– рагIабиратIатIунхъвай;

– геминаталвалабиалиялгьаркьалхIарпаздалъунрихьизари;

– хасалцIаразулбетIералдавапредложениялъулавалалдакIудиябхIарп хъай;

– рагIабислогалккунцомухъидасацогимухъидероси;

– предложениялъулахиралдалъалхъулишараби.

АвармацIалъулкурс

РагIи.Предложение.Текст

Калам.ГIадамазекаламсундуекъваригIунбугеб.

Каламалъул бутIа хIисабалда рагIи. Каламалъулъ рагIул бугеб кIвар. РагIуца тIубалеб хъулухъ. МагIнаялъул рахъалъдандекколел рагIаби цоцазда рухьин.

Каламалъул бутIа хIисабалда предложение, текст ва гIумруялда жаниб гьезул бугеб кIвар.

ГьаркьалвахIарпал

Гьаркьал ва хIарпал. Рагьарал гьаркьал ва хIарпал. Рагьукъал гьаркьал ва хIарпал.

АвармацIалъехасияталрагьукъалгьаркьалвагьелраихьизарулел хIарпал: **гь, гъ, гI, кь, къ, кI, лъ, тI, хь, хъ, хI, цI, чI**.

ГеминаталвагьелрихьизарулелхIарпал:**кк,кIкI,лълъ,сс,хх,цц, цIцI, чч, чIчI**.

Лабиалиял гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал: **гв, кв, ккв, кIв, кIкIв, къв, кьв, св, хв, хъв, хьв,щв, шв, гъв, гьв, гв, чв, чIв, цв, цIв.**

РагIиваслог.СлогалккунрагIабицIиябмухъидероси.

КаламалъулбутIаби

Щив? щий? щиб? щал? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметал рихьизарулел рагIаби ккей.

Кинав? кинай? кинаб? кинал? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIаби ккей.

Щиб гьабураб? Щиб лъугьараб? Щиб гьабизе бугеб? Щиб гьабулеб бугеб? Щиб лъугьунеб бугеб? абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметалъул иш бихьизабулел рагIаби ккей.

2 КЛАСС

РагIи,предложение,текст

Каламалъул бутIа хIисабалда рагIи. Предложениялъулъ рагIаби, тексталъулъ предложениял магIнаялъул рахъалъ цоцада рухьин. Каламалъул бутIаби хIисабалда предложение ва текст. Каламалъулъ предложениялъ тIубалеб аслияб хъулухъ. Каламалъул бутIа хIисабалда текст.

ГьаркьалвахIарпал

Гьаркьал ва хIарпал. Рагьарал гьаркьал ва хIарпал. Рагьукъал гьаркьал ва хIарпал. КъосинчIого рагIабазулъ гьел битIун абизе, цIализе ва ратIа гьаризе лъай.

Е,ё,ю,яхIарпал.Рагьукъабгьаракь**[й]**ва**й**хIарп.

Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ва хIарпал: **гь, гъ, гI, кь, къ, кI, лъ, тI, хь, хъ, хI, чI, цI**.

Щ,шрагьукъалгьаркьалва хIарпал.

Геминатал (хIухьелалъул тIадецуй кутаклъизабун абулел) ва гьел рихьизарулел хIарпал: **кк, кIкI, чч, чIчI, сс, хх, цц, цIцI, лълъ.**

Лабиалиял (кIутIби цере цIутIизарун рахъулел) гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал: **кв, ккв, кIв, кIкIв, къв, къв, хв, хъв, хъв, щв, шв, гъв, гъв, гв, чIв, цв, цIв.**

ЪгьаракьвахIарп.**Ь**хIарп.ГьезтIубалебхъулухъ.

Алфавит. ХIарпазул цIарал. Алфавиталъул кIвар.

РагIи ва слог. РагIи слогазде бикьи. Цо мухъида инчIеб рагIи цоги мухъиде, слогазде бикьун, босиялъул къагIидаби.

Ударение.РагIабазулмагIнахисиялъулъудариениялъулбугебкIвар. РагIулъударениебугебгигьечIебгислог.

Калам

КаламвагIумруялдажанибгьелъулбугебкIвар.КIалзулвахъвавул калам. Каламалъул этика. Салам кьеялъул рагIаби.

Предложениеватекст

Каламалъул бутIа хIисабалда предложение. Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьен чIезаби (суалаздалъун).

Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, ахиралда тIанкI, суалияб ва ахIул ишараби лъезе ругьун гьари. Предложениялда жаниб магIнаялъул рахъалъ цIикIкIараб кIвар жиндир бугеб рагIи, гьаракь борхизабун, бихьизабизе ругьун гьари.

Текст. Тексталъул гIаламатал, тексталъулъ предложениял магIнаялъул рахъалъ цоцазда рухьин, тексталда цIар лъей. Абзац. Тексталъул тайпаби.

КаламалъулбутIаби

Предметал, предметазул гIаламатал ва предметазул ишал рихьизарулел рагIаби (дандекквей).

Предметияб цIар (лъай-хъвай гьаби). ГIаммаб магIна. Предметияб цIаралъул суалал**: щив? щий? щиб? щал?** Каламалъулъ предметияб цIаралъул бугеб кIвар.

ГIадамазул цIаразул, фамилиязул ва инсул цIаразул, хIайваназда лъурал тIокIцIаразул, улкабазул, шагьаразул, росабазул, къватIазул, гIоразул, хIоразул, мугIрузул цIаразул бетIералда кIудияб хIарп. Цолъул ва гIемерлъул формаялдапредметиябцIархиси(практикиябкъагIидаялълъай-хъвайгьаби).

Глагол (лъай-хъвай гьаби). ГIаммаб магIна. Глаголалъул суалал:**щиб гьабураб?щиблъугьараб?щибгьабилеб?щибгьабизебугеб?щиб гьабулеб?щибгьабулеббугеб?** КаламалъулъглаголазулбугебкIвар. ГлаголалцолъулвагIемерлъулформаялдехиси.ГлаголалбатIи-батIиял заманазде хиси (халкквезе). ГIага-шагараб магIнаялъулги гIаксаб магIнаялъулгиглаголал.

Прилагательное (лъай-хъвай гьаби). ГIаммаб магIна. Прилагательноялъул суалал: **кинав? кинай? кинаб? кинал?** Прилагательноял каламалъулъ хIалтIизари. Прилагательноял цолъул ва гIемерлъул формаялде хиси. ГIага-шагараб магIнаялъулги гIаксаб магIнаялъулги прилагательноял.

Текст.БухьарабкаламцебетIезаби

Тексталъултема.ТекствагIаммабтемаялъдандрачIел,ратIатIурал

предложениял дандекквей. Тексталъулъ предложениял магIнаялъул рахъалъ цоцазда рухьин.

Тексталда ва гьелъул бутIабазда цIар лъей. Тексталда жанир аслияб магIна загьир гьабулел рагIаби.

Тексталъул тайпаби: хабариял, сипатиял ва пикриял (лъай-хъвайгьаби). Хабарияб тексталъул бутIаби: байбихьи, аслияб бутIа ва ахир (лъай- хъвай гьаби). Тексталъул цIияб мухъ.

ИзложениялъулхIакъалъулъбичIчIикьей.Хабариябтексталъул30 –45 рагIи бугеб изложение хъвай.

СочинениялъулхIакъалъулъбичIчIикьей.МугIалимасулнухмалъиялда гъорлъ сураталдасан яги суратаздасан текст гIуцIи ва хъвай. Лъималазул гIумруялъул, хIалтIул, хIайваназул, хIаязул, цIалул ва гь.ц. хIакъалъулъ текст гIуцIи. Киназго цадахъ 30 – 40 рагIи бугеб хабарияб текст гIуцIи.

ЛъагIалидажанибмалъарабматериалтакраргьаби

Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ва хIарпал. Каламалъул бутIаби: предметияб цIар, прилагательное ва глагол. Каламалъул бутIаби хIисабалда текст ва предложение.

3 КЛАСС

КIиабилеблассалдамалъарабматериалтакраргьаби

МацIалъул ва каламалъул бутIа хIисабалда текст, предложение варагIи. Предмет, предметалъул гIаламатал ва предметалъул ишал рихьизарулел рагIаби. Каламалъулъ предложениялъул бугеб кIвар.

Текст, тексталъул бутIаби, тексталъул бутIабазда гьоркьоб бугеб бухьен.

Гьаркьал ва хIарпал, рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. **Е, ё,ю, я** рагьарал хIарпал. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал[4].

[4] Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал, геминатал ва лабиалиял гьаркьал битIун рахъиялда тIад хIалтIула тIубараб цIалул соналъ. Гьел хIалтIаби гьарула цIалулги грамматикаялъулги дарсазда дагьа-дагьаб заманги кьун.

Предложение.РагIабазулдандрай.

Предложение. Жидеца бицунеб жоялъул мурадалде балагьун, предложениялъул тайпаби: хабарияб, суалияб ва тIалабияб. Интонациялде балагьун, ахIул предложение.

Предложениялъул бетIерал членал: подлежащее, сказуемое ва битIараб дополнение.

Предложениялъул бетIерал гурел членал (терминал абичIого, суалаздалъун).

ПредложениялъулърагIабаздагьоркьоббугеббухьен.

ГIадатал тIиритIарал ва тIиритIичIел предложениял. Предложениялъул ахиралда тIанкI, суалияб ва ахIул ишара. ГIадатал ва журарал предложениял.

РагIабазул дандрай. РагIабазул дандраязулъ аслиябги нахъбилълъарабги рагIи. РагIабазул дандраязулъ рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьен.

РагIулгIуцIи

МагIна гIагарал рагIаби. РагIул магIнаял бутIабазул (кьибилалъул, ахиралъул, аслуялъул ва суффиксалъул) хIакъалъулъ гIаммаб бичIчIи. Ахиразул кумекалдалъун рагIул форма хисиялда ва суффиксазул кумекалдалъун цIиял рагIаби лъугьиналда хадуб халкквей. Кьибил цоял рагIаби ва цого цо рагIул формаби (дандекквей).

РагIул аслуялъулъ кколел рагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хиса-басиял (лъай-хъвай гьаби).

Лексика[5]

РагIул лексикияб магIна (гIаммаб бичIчIи). ГIемер магIнаялъулал рагIаби. БитIараб ва хъвалсараб магIнаялда рагIаби хIалтIизари. Синонимал. Антонимал.

КаламалъулбутIаби

ПредметиябцIаралъулгун,прилагательноялъулгун,глаголалъулгун,

[5]ЛексикаялдатIадхIалтIитIобитIула,предметиябцIар,прилагательное,глагол лъазабулаго, гьединго цIалиялъул дарсазда.

рикІкІеналъулгун, цІарубакІалъулгун[6], наречиялъулгун[7] гІаммаб лъай-хъвай гьаби.

Предметияб цІар

Предметияб цІаралъул магІна, гьелъие лъолел суалал ва предложениялъулъ гьелъ тІубалеб хъулухъ. Хасал ва гІаммал предметиял цІарал. Хасал предметиял цІаразул бетІералда кІудияб хІарп. Предметияб цІаралъул жинс: чиясул, чІужуялъул ва гьоркьохъеб.

Предметияб цІаралъул цолъул ва гІемерлъул форма. ГІицІго цолъул формаялда хІалтІизарулел яги гІицІго гІемерлъул формаялда хІалтІизарулел предметиял цІарал[8]

ПредметиялцІаралпадежаздесвери**(асл.п.,акт.п.,хас.п.,кьов.п.**ва **жинда п.).**

Прилагательное

Прилагательноялъул магІна, гьелъие лъолел суалал ва предложениялъулъ гьелъ тІубалеб хъулухъ. Прилагательноялгун предметиял цІарал рухьун рукІин. Цого яги гІага-шагараб магІнаялъулги гІаксаб магІнаялъулги прилагательноял. Прилагательноял-антонимал каламалъулъ хІалтІизари. Прилагательноял жинсазде хиси. Прилагательноял формабазде хиси.

РикІкІен

РикІкІеналъул магІна ва гьелъие лъолел суалал **(чан? чанабилеб? чанабилей? чанабилев? чанабилел?).** Къадаралъул ва иргадул рикІкІеналва гьезул битІунхъвай. Иргадул рикІкІенал жинсазде хиси.

Глагол

Глаголалъул магІна, гьелъие лъолел суалал ва предложениялъулъ гьелъ тІубалеб хъулухъ. Жинсиял ва жинсиял гурел глаголал (лъай-хъвай гьаби). ЖинсиялглаголалпредметиябцІаргунрекъонккей.

---

[6]ГьебкаламалъулъхІалтІизабиялдахадубтІубарабцІалуллъагІелалъхалкквела.
[7]ГьебкаламалъулъхІалтІизабиялдахадубтІубарабцІалуллъагІелалъхалкквела.
[8]ГьелкаламалъулъхІалтІизариялдахадубтІубарабцІалуллъагІелалъхалкквела.

Глаголалзаманабаздехиси:бачIунеб,гьанже,араб,гIахьалабзаман.

Цого яги гIага-шагарал магIнаялъул глаголалги гIаксаб магIнаялъул глаголалги (синонимал и антонимал). Цо ва гIемер магIнаялъул глаголал. БитIараб ва хъвалсараб магIнаялъул глаголал каламалъулъ хIалтIизари.

Текст.БухьарабкаламцебетIезаби[9]

Тексталъул (яги каламалъул) тайпабазул гIаммаб бичIчIи: хабарияб текст, сипатияб текст, пикрияб текст. Ишалъулабги художествиябги калам. ЦIалараб текст бутIабазде биххизе ва гьезда цIарал лъезе бажари. Киназго цадахъ яги жинцаго гIуцIараб планалда рекъон, хабарияб изложение хъвай.

Сюжет гьечIелги сюжеталъулалги суратаздаса харбал херхине лъай (бицунги хъванги).

Жидеррасандабазул,тIабигIаталдахадубхалкквеялъул,рекIел-гъеялъул, экскурсиязул, гьудул-гьалмагъзабазул хIакъалъулъ къокъго бицине бажари.

Лъилниги, сундулниги хIакъалъулъ сипат-сурат гъорлъе ккезабун ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун, къокъаб сочинение хъвазе лъай.

ЖиндиришазулхIакъалъулъгьитIинабгокагъатхъвазелъай.

ЛъагIалидажанибмалъарабматериаллъазаби

Текстварпредложение.РагIулмагIнаялбутIаби.Каламалъул бутIаби.

4 КЛАСС

Лъабабилебклассалдамалъарабматериалтакраргьаби

Каламалъул бутIа хIисабалда предложение, жидеца бицунеб жоялъул мурадалде ва интонациялде балагьун, предложениялъул тайпаби, предложениялъулахиралдалъалхъулишараби,предложениялъулърагIабазда гьоркьоб бугеб бухьен, рагIабазул дандрай.

Предложение.Предложениялъултайпацоялчленал

---

[9]КаламгIуцIизеругьунгьариялъепрограммаялдахасабзаманбихьизабуларо.Гьеб темаялда хурхарал хIалтIаби тIолго цIалул соналда жанир гьаризе ккола.

Предложениялъул бетIерал ва бетIерал гурел членал (гIаммаб бичIчIи). Предложениялъул тайпа цоял членал (гIаммаб баян). Тайпа цоял членал союзазул кумекалдалъунги ва союз гьечIогоги цолъизари. Тайпа цоял членалгун предложениял гIуцIизе ва гьел битIун цIализе ругьун гьари. Тайпа цоял членазулъ лъалхъул ишараби. ХитIабгун предложение. Жубараб предложение. РагIабазул дандрай.

КаламалъулбутIаби

Предметияб цIар

Каламалъул бутIаби. Предметияб цIар. Предметияб цIаралъул жинс. Цолъул формаялда предметиял цIарал падежазде свери. Предметиял цIарал падежазде свериялъул тайпаби: I свери, II свери, III свери.

ГIадатал падежал: **аслияб падеж, актив падеж, хаслъул падеж, кьовул падеж.** Гьезул ахиразул битIунхъвай.

БакIалъулпадежал.[10]ГьезулахиразулбитIунхъвай.

ГIемерлъулформаялдапредметиялцIаралпадежаздесвери.

Прилагательное

Прилагательноялъул лексикияб магIна, гьелъие лъолел суалал ва предложениялъулъ гьелъ тIубалеб хъулухъ.

Прилагательноежинсалъулъ,цолъулвагIемерлъулформаялъулъхиси.

Предметияб цIарлъун хIалтIизарурал прилагательноял падежазде свери.

ПрилагательноязулбитIунхъвай.

ЦIарубакI

Каламалъул бутIа хIисабалда цIарубакI. ТIоцебесеб, кIиабилеб ва лъабабилеб гьумералъул цIарубакIал. ЦIарубакIал каламалъулъ хIалтIизариялъул хаслъи.

ГьумералъулцIарубакIалпадежаздесвери.ЦIарубакIазулбитIунхъвай.

---

[10]БакIалъулпадежазулгун,жидедацIаралабичIого,практикиябкъагIидаялълъай-хъвай гьабула.

Глагол

Каламалъул бутIа хIисабалда глагол: глаголалъул лексикияб магIна, глаголазул суалал. Глаголияб цIар (масдар). Глаголалъул байбихьул (мурадияб) форма. Жинсиял ва жинсиял гурел глаголал, жинсиял глаголал жинсгун цолъул ва гIемерлъул формаялде хиси. Глаголал заманабазде хиси: араб, бачIунеб ва гIахьалаб заманалъул гIадатал глаголал; араб, бачIунеб ва гьанже заманалъул составиял глаголал. Глаголазул битIунхъвай.

Наречие[11]

Каламалъул бутIа хIисабалда наречие. Гьелъул лексикияб магIна ва суалал. Наречиял каламалъулъ хIалтIизари. Каламалъулъ гIемер хIалтIизарулел наречиязул битIунхъвай.

СловариябхIалтIи[12]

КаламалъульбитIараб ва хъвалсараб магIнаялъул рагIаби, синонимал ва антонимал хIалтIизари.

Текст.БухьарабкаламцебетIезаби[13]

Текствагьелъуласлиябпикрузагьиргьаби.ТексталдацIарлъей. Хабарияб,сипатиябвапикриябтексталъулгIуцIи.

Киназго цадахъ, ялъуни жалго ургъун, гIуцIараб планалда рекъон, сипат-сурат гъорлъе ккезабун, ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун, изложение хъвазе лъай. Сураталдасан хабарияб сочинение хъвазе лъай. Цо лъилниги яги сундулниги хIакъалъулъ, сипат-сурат гъорлъе ккезабун ялъуни жиндирго пикру загьир гьабун, сочинение хъвазе лъай.

Текст гIуцIулаго, эпитетаздаса, метафораздаса, дандекквеяздаса, олицетворенияздаса, гьединго синонимаздаса, антонимаздаса ва гь.ц. пайда боси.

---

[11] Наречиязулгун цIалдохъабаз, учебникалдаса яги жидецаго гIуцIарал текстазул анализ гьабулаго, практикияб къагIидаялъ лъай-хъвай гьабула. Гьелда тIаса щвараб лъаялъул даражаялъул хал гьабуларо.

[12]СловариялхIалтIабитIолголъагIалидажаниргьарула.

[13]КаламгIуцIизеругьун гьариялъулхIалтIабитIолгоцIалулсоналдажаниртIоритIула.

АВАРМАЦIАЛЪУЛКУРСЛЪУГIУНХАДУБКЬОЛЕЛХIАСИЛАЛ

НапсиялхIасилал

Байбихьул школа лъугIарал цIалдохъаби гьал хадусел напсиял хIасилазде щола:

гражданиябгунпатриотикиябтарбиякьеялъулрахъалъан:

– жиндирго ВатIаналдаса, Россиялъул ва Дагъистаналъул миллатаздаса гьезул тарихалдаса чIухIиялъул асар бижизаби;

– жив цо кинаб бугони къавмалъул ва миллаталъул чи вукIинги, Дагъистан республикаялъул пачалихъияб мацI хIисабалда авар мацIалъул бугеб кIварги бичIчIи;

– цоцазда рухьарал, амма цоцазда релълъинчIел тIабигIаталдехун, миллатаздехун, маданиятаздехун ва диназдехун цолъи цIунараб, ай кIибикьичIеб, обществоялда гIадамазул гIумруялда, гьезул гьоркьоблъиялда бухьараб бербалагьи бижизаби;

– цогидал миллатазул маданияталдехун ва гьезул тарихалдехун, гьединго батIияб пикруялдехун цIуна-къараб балагьи бижизаби;

рухIиябтарбиякьеялъулрахъалъан:

– обществоялда чиясул хьвада-чIвадиялъул къагIидабазул ва гIадамазул гIумруялда, гьезул гьоркьоблъиялда бухьараб (ай социалияб) ритIухълъиялъулги эркенлъиялъулги кьучIалда жинца гьарурал ишазул жавабчилъиги жибго жиндаго чIараб, цогиялда бухьинчIеб хасиятги цебетIезаби;

– цогидал гIадамазул сахлъиялъе зарар гьабулеб хьвада-чIвадиялде дандечIей;

эстетикиябтарбиякьеялъулрахъалъан:

– эстетикиялбичIчIиял,хIажалъабивабечелъабилъугьинари;

– цогидал ва жиндирго миллаталъул творчествоялъул, маданияталъул, батIи-батIияб искусствоялъул, гьезул ругел гIадатазул адаб-хъатир гьаби;

– жиндиргопикрузагьиргьабизегилъилгуннигигьоркьоблъи,бухьен гьабизегиавармацIалъулбугебкIварбичIчIи;

– тIадкIалъай бугеб, дагIбадулаб ахIвал-хIалалдаса ворчIизе нух батиялъул бажари цебетIезаби;

сахлъицIуниялъултарбиякьеялъулрахъалъан:

– хIинкъи гьечIеб, паракъатаб, чорхое (сахлъиялъе) пайдаяб гIумру гьабизе мурад лъей; творческияб хIалтIуде гьира ккезаби, ай творческияб къагIидаялъ хIалтIизе бугеб бажари цебетIезаби; материалиял ва рухIиял бечелъабазул тIалаб-агъаз гьабизе бажари;

захIматалъултарбиякьеялъулрахъалъан:

– цогидал гIадамазе кумекалъе хIадурав, ният лъикIав, хIалхъублъи гьечIев, гIадамазе лъикIлъи гьабулев инсан вахъинави;

– гIел бащададзда ва цIикIкIаразда цадахъ хIалтIизеги щулияб гьоркьоблъи гьабизеги бугеб бажари цебетIезаби;

экологиябтарбиякьеялъулрахъалъан:

– цебетIунхисулебдунялалдечерхругьунлъизаби;

– тIабигIаталдехунцIуна-къараббалагьибукIинаби.

МетапредметиялхIасилал

Авар мацI лъазабиялъул хIасилалда байбихьул школалда цIалдохъаби ругьунлъула нахъгIунтIиялъулал хIалтIаби гьаризе (**Познавательные** УУД). Гьезда бажарула:

– мацIалъул батIи-батIиял бутIаби (гьаркьал, рагIаби, предложениял, текстал) дандекквезе, гьел мацIалъул бутIаби дандекквеялъе кьучI бихьизабизе;

– цочIванкъотIарабгIаламаталдалъунмацIалъулбутIабицолъизаризе;

– мацIалъул бутIаби (гьаркьал, каламалъул бутIаби, предложениял, текстал) ратIа-ратIаго лъеялъе кIвар бугеб гIаламат чIезабизе, мацIалъул бутIаби ратIа-ратIаго лъезе;

– цо чIванкъотIарал предметметал дандекквезеги, гьезул анализ ва синтез гьабизеги, гьел гIаммлъизаризеги, кинал ругониги гIаламатаздалъун тIелаздерикьизеги,цоцадарелълъинаризеги,гIиллаялъулабгинцIех-рехалъулаббухьенчIезабизеги,гьездатIасапикрузагьиргьабизеги

бажаризе,айлогикиялхIалтIабигьаризе.

– цо кинаб бугониги хIалтIи гьабизе бажаричIони, гьелъие гIилла бихьизабизе ва хIасил гьабизе;

– мугIалимасул кумекалдалъун къокъго ва мухIканго дарсил мурад бицине;

– тIадкъаял тIуразарияль ул цо чанго вариант дандекквезе, бищунго дандекколеб тIасабищизе (рихьизарурал критериязул кьучIалда);

– кьураб планалда рекъон кIудияб гуреб лингвистикияб цIех-рех гьабизе, кьураб планалда рекъон проектияб тIадкъай тIубазе;

– хIасилал гьаризе ва мацIалъул материалалда хадуб тIоритIарал халкквеязул кьучIалда далилалги рачун, гьел хIасилал тастикъ гьаризе; кьураб мацIалъул материалалъул анализ гьабулаго, мугIалимасул кумекалдалъун суалал гIуцIизе;

– информация щвеялъе гIоло тIехь тIасабищизе: ай информация щвезе, гьеб мухIкан гьабизе, къваригIараб словарь тIасабищизе;

– кьураб алгоритмалда рекъон рихьизарурал словараздаса ва цогидал тIахьаздаса информация балагьизе;

– мугIалимас бихьизабураб хал гьабиялъул къагIидаялъул кьучIалда яги живго жиндаго чIун битIараб ва щакаб информация лъазе;

– цIикIкIаразул (педагогикиял хIалтIухъабазул, эбел-инсул ва гь.ц.) кумекалдалъун Интернеталдаса къваригIараб информация балагьизе;

– цIалул масъалаялда рекъон тексталъулаб, видео-, графикияб, гьаркьилаб информация букIинабизе ва гьелъул анализ гьабизе;

– таблицаялда, схемаялда кьураб лингвистикияб информация бичIчIизе.

Байбихьул школа лъугIулел цIалдохъаби ругьунлъула хурхен гьабиялъул хIалтIаби гьаризе (**коммуникативные** УУД). Гьезда бажарула:

– накъиталъе гIахьаллъи гьабулев чиясул гIадаб-хIурмат гьабизе, гьесухъ гIенеккизе, диалогалъулъ гIахьаллъизе (лъурал суалазе жавабалкьезе, суалал жинцаго лъезе, бичIчIулареб жо мухIкан гьабизе);

– тIадкъаял тIуразарулаго, гьалмагъасда цадахъ хIалтIизе: хIалтIаби гьариялъул ирга чIезабизе ва цIунизе, гъалатIазул хIакъалъулъ гьалмагъасда бицине, цогидазулгун данд бан гьоркьоб лъураб цIалул суал тIубазабиялъулъ гIахьаллъизе;

– батIи-батIиял пикраби рукIиналъе ва щибасул жиндирго хасаб пикру загьир гьабизе ихтияр букIиналъе мукIурлъизе;

– гIаммаб мурад цебе лъезе, гьеб тIубазабиялъул нухал ралагьизе; цадахъ гьабулеб хIалтIи щибасда гьоркьоб бикьизе, цадахъаб хIалтIулъ цоцазда хадуб халкквезе, дандрекъон кколеб хIалалъ жиндир ва сверухъ ругезул хьвада-чIвадиялъе къимат кьезе;

– лъилниги рахъ кквечIого, щивас загьир гьабураб пикруги хIисабалде босун, дагIба-рагIи къотIизе;

– мухIканговакьучIгожиндиропикрузагьиргьабизе;

– кьурабмасъалаялдарекъонжиндиргопикрубицине;

– кинаббугонигихIаллъугьинабулелшартIазда рекъонбатIи-батIиял кIалзул ва хъвавул текстал гIуцIизе;

– цадахъабхIалтIул,цосунданигихадубхалкквеялъулхIакъалъулъ, проектикияб тIадкъаялда тIасан цеве вахъун кIалъазе хIадурлъизе;

– цеве вахъун кIалъазе хIадурараб тексталъе иллюстративияб материал тIасабищизе.

БайбихьулшколалъугIулелцIалдохъабазуллъугьунагьабулебцIали низамалдеккезабизебугеббажариги(**регулятивные**УУД).Гьездабажарула:

– живхIалтIулеббакIалдацIалиялъерукIинекколелщартIалчIезаризе;

– кьураб мисалалдаги дандеккун, жиндирго хIалтIул хал гьабизе, къваригIараб жо тIаде жубазе, мисалалъе кьуралда дандеккечIони, жиндирго хIалтIи хисизе;

– мугIалимасдацадахъмалъулебматериалалъултартибчIезабизе;

– бищун кIвар бугел гIаламатал хIисабалдеги росун, предметал ва лъугьа-бахъинал тIелазде рикьизе ва ратIа-ратIаго лъезе;

– цIалулъжинцакьолеллъикIалягиквешалхIасилазулгIилла

бичIчIизе,нагагьлъунцIалулънахъеккани,гьенисаворчIизе;

– каламалъул ва орфографиялъул гъалатIал ритIизаризе, гьарулел хIалтIаби дурус гьаризе;

– мацIалъул материалалда тIад хIалтIулаго, риччарал гъалатIал рихьизаризе, битIунхъваялда ва лъалхъул ишараби лъеялда хурхарал гъалатIал тIатинаризе;

– жинца гьарулел хIалтIабазул хIасилал цогидал цIалдохъабаз гьарулел хIалтIабазде дандекквезе, гьезие битIун къимат кьезе.

ПредметиялхIасилал

1 КЛАСС

ЛъагIалилахиралдацIалдохъабиругьунлъула:

– кIалзулгихъвавулгикаламбатIабахъизе;

– хIарпалгигьаркьалгиратIарахъизе;

– рагьаралварагьукъалгьаркьалратIарахъизе;

– гьаркьалхIарпаздалъунрихьизаризе,гьаркьазуланализгьабизе;

– геминаталбитIунабизевагьелхIарпаздалъунрихьизаризе;

– лабиалиялгьаркьалбитIунабизе,гьелхIарпаздалъунрихьизаризе;

– схемабаздасапайдагибосун,рагIислогаздебиххизе;

– слогалккунрагIицIиябмухъидебосизе;

– **щив? щий? щиб? щал?** абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби ратIа гьаризе;

– **кинав? кинай? кинаб? кинал?** абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби ратIа гьаризе;

– **щиб гьабураб? щиб лъугьараб? щиб гьабизе бугеб? щиб гьабулеб бугеб?** абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби ратIа гьаризе;

– къокъабтексталъулъпредложениялратIагьаризе;

– предложениялъулинтонацияцIунизе;

– предложениегIуцIизе(бицун);

– предложениялъулърагIабирихьизаризе;

– предложениялъулърагIабаздагьоркьоббухьенчIезабизе;

2 КЛАСС

ЛъагIалилахиралдацIалдохъабиругьунлъула:

– текст ва предложение, предложение ва рагIи цоцаздаса ратIарахъизе; текстальулъ предложение бихьизабизе;

– предложениялъулкIварбугелгIаламаталрихьизаризе:тIубарабпикру бичIчIизаби, хасаб интонация букIин; кIалзул каламалъулъ щибаб предложениялъул интонация цIуни;

– жидеца бицунеб жоялъул мурадалде ва интонациялде балагьун, предложениял дандекквезе;

– предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазе, ахиралда тIанкI, суалияб ва ахIул ишараби лъезе;

– предложениялъулъ суалазул кумекалдалъун рагIабазда гьоркьоб бухьен чIезабизе, предложениял гIуцIизе;

– цоцаздарухьичIелпредлжениязулгIуцIитексталдасабатIагьабизе;

– тартибалда лъечIел предложенияздасан гIуцIараб текстальул анализ гьабизе ва текстальулъ гьезул тартиб чIезабизе;

– текстальул аслияб пикру загьир гьабизе ва тема бичIчIизе, текстальe цIар кьезе, абзацаздалъун текстальул бутIаби рихьизаризе, текстальул бутIабазул тартиб чIезабизе;

– сураталдасан,суалазулкумекалдалъун,текстгIуцIизе;

– текстальулъзагьиргьабурабаслиябпикруялъулвагьелъултемаялъул кьучIалада текстальe цIар кьезе;

– батIи-батIиял тайпабазул (хабарияял, сипатиял ва пикрияял) текстал цоцаздаса ратIарахъизе;

– хабарияял,сипатиялвапикриялкIудиялгурелтексталгIуцIизе;

– суалазул кумекалдалъун хабарияб текстальул 30 – 45 рагIи бугеб изложение хъвазе;

– гьаракь хIарпалдаса батIа гьабизе, хIарпальул цIар битIун абизе, рагIульги рагIи тун къватIибехун бугебги гьаракь битIун абизе;

– рагьаралварагьукъалгьаркьалратIарахъизе;

– рахьдалмацІалъулалфавиталъулхІарпалабизе;

– рагІулъударениебугебслогбатизе;

– рагІулъ геминатал битІун абизе ва гьел рихьизарулел хІарпал битІун хъвазе;

– рагІулъ лабиалиял гьаркьал битІун абизе ва хъвавулъ гьел рихьизарулел хІарпал битІун абизе;

– авармацІалъехасалрагьукъалгьаркьалрагІулъбитІунабизе;

– **[ш][щ]**гьаркьалбитІунабизе;

– **ъ,ь**хІарпазтІубалебхъулухъбихьизабизе;

– **е,ё,ю,я**хІарпазтІубалебхъулухъбихьизабизе;

– рагІулъслогазулкъадарчІезабизе, слогазул къадаралъухъ балагьун, рагІаби тІелазде рикьизе ва цоцазда дандекквезе;

– рагІабислогаздерикьизе,цомухъидаинчІебрагІицогимухъиде, слогазде бикьун, босизе;

– алфавиталъул хІарпазул цІарал битІун абизе, хІарпал ва рагІаби алфавиталъул тартибалда лъезе;

– словаралгунхІалтІулаго,алфавитлъаялдасапайдабосизе;

– фонетикияб разбор гьабизе (рагІаби слогазде рикьи, ударение бугеб слог бати, рагІулъ гьаркьазул ва хІарпазул тартиб чІезаби, **ицц, гъветІ, учитель** гІадал рагІабазулъ гьаркьазулги хІарпазулги къадар чІезаби);

– лъазаруралбитІунхъваялъулкъагІидабихІалтІизаризе;

– предметал (предметазул гІаламатал, предметаз гьарулел ишал) ва гьезие жаваблъун рачІунел суалал цоцаздаса ратІарахъизе, ва гьел цо чІванкъотІараб каламалъул бутІаялде рухьине;

– предметиял цІарал ратизе, гьезул магІна бичІчІизе, гьел каламалъулъ битІун хІалтІизаризе, гьезул жинс ва цолъул ва гІемерлъул форма бихьизабизе;

– гІадамазда, хІайваназда, шагьаразда, росабазда, гІоразда лъурал цІаразул бетІералда кІудияб хІарп хъвазе;

– прилагательноял ратизе, гьезул магIна бичIчIизе, гьел каламалъулъ битIун хIалтIизаризе; гьел жинсалде, цолъул ва гIемерлъул формаялде хисизаризе;

– глаголал ратизе, гьезул магIна бичIчIизе, гьел каламалъулъ битIун хIалтIизаризе;

– цомагIнаялъулвагIемермагIнаялъулрагIабиратIагьаризе;

– битIарабвахъвалсарабмагIнаялъулрагIабаздахадубхалкквезе;

– магIна гIагарал ва гIаксаб магIнаялъул рагIабазул хIакъалъулъ бичIчIи букIине.

3 КЛАСС

ЛъагIалилахиралдацIалдохъабиругьунлъула:

– темаялдамугъгичIван,текстальецIарлъезе,тексталъуласлиябпикру загьир гьабизе, тексталъул бутIаби ратизе, гьезул тартиб чIезабизе, тексталъул бутIабазда цIарал лъезе;

– жиндирго кIалъаялъулъ хабариял, сипатиял, пикриял каламалъул тайпабаздаса пайда боси;

– тексталъул бутIабазул тартиб чIезабизе, тексталъул план гIуцIизе, кьураб яги жинцаго гIуцIараб планалда рекъон текстал гIуцIизе;

– предложаниегирагIабазулдандрайгицоцаздасаратIарахъизе;

– рагIабазулдандраялъулъаслиябгинахъбилълъарабгирагIибатизе;

– кIалзул ва хъвавул каламалъулъ предложениял рихьизаризе, гьезул гIорхъи чIезабизе;

– жидеца бицунеб жоялъул мурадалде ва интонациялде балагьун, предложениязул тайпаби рихьизаризе (хабарияб, суалияб, тIалабияб ваахIул), гьел предложениязул интонация цIунизе; гьединал предложениял гIуцIизе;

– «предложениялъул членал» ва «каламалъул бутIаби» абурал бичIчIиял цоцаздаса ратIарахъизе;

– бетIерал ва бетIерал гурел членал ратIарахъизе, суалазул кумекалдалъун гьезда гьоркьоб бухьен чIезабизе;

– предложениялда жаниб суалаздалъун рагIабазда гьоркьоб бухьен чIезабизе; гьеб схемабазда бихьизабизе;

– предложениялъул аслуги рагIабазул дандраялги цоцаздаса ратIарахъизе, предложениялъулъ рагIабазул дандрай бихьизабизе;

– предложение членазде биххизе: грамматикияб аслу (подлежащее, сказуемое ва битIараб дополнение) батизе, бетIерал гурел членазе суалал лъезе, гьезул киналъ подлежащеялъе, сказуемоялъе, яги битIараб дополнениялъе, ялъуни бетIерал гурелчленазул цоялъе баян кьолеб бугебали бичIчIизабизе, предложениялъулъ рагIабазул дандрай бихьизабизе;

– каламалъулъсинонималваантонималхIалтIизаризе;

– батIи-батIиял каламалъул бутIабазе синонимал ва антонимал тIасарищизе, гьезул магIна мухIкан гьабизе;

– битIарабвахъвалсарабмагIнаялдарагIабихIалтIизариялдахадуб нахъгIунтIизе;

– «магIна гIагарал рагIаби» ва «кьибил цоял рагIаби» абурал бичIчIиял дандекквезе;

– кьибил цоял рагIабаздаги цого цо рагIул формаялдаги гьоркьоб бугеб батIалъи бихьизабизе;

– кьибилцоялрагIабазулърагьукъалварагьаралгьаркьазулхиси ккараб кьибил батизе;

– рагIабазулъкьибил,аслу,суффикс,ахир батизе;

– суффикалъулкумекалдалъунрагIилъугьинабизе,лъугьарабцIияб рагIул магIна бичIчIизе;

– каламалъулбутIабивагьезулграмматикиялгIаламаталрихьизаризе;

– предметиял цIарал рихьизаризе; предметияб цIаралъул байбихьул форма батизе; грамматикиял гIаламатал рихьизаризе (жинс, цолъул ва гIемерлъул форма, падеж); предметиял цIарал цолъул ва гIемерлъул формаялде, падежалде хисизе;

– гIицIго цолъул формаялда хIалтIизарулел предметиял цIарал рихьизаризе;

– прилагательноял рихьизаризе; предметияб цIаралъул жинсалда ва формаялда рекъон прилагательноял жинсазде ва цолъул ва гIемерлъул формаялде хисизе;

– глаголал ратизе; глаголалъул грамматикиял гIаламатал рихьизаризе: заман, цолъул ва гIемерлъул форма, жинс (жинсиял глаголазул);

– къадаралъул ва иргадул рикIкIенал цоцаздаса ратIарахъизе ва гьел битIун хъвазе;

– лъазаруралкаламалъулбутIабазулразборгьабизе;

– лъазаруралбитIунхъваялъулкъагIидабаздасапайдабосизе.

4 КЛАСС

ЛъагIалилахиралдацIалдохъабиругьунлъула:

– тексталда тIад хIалтIизе: тексталъул аслияб пикру загьир гьабизе ва тема баян гьабизе; темаялда ялъуни загьир гьабураб аслияб пикруялдамугъги чIван, живго жиндаго чIун тексталъе цIар лъезе, тексталъул бутIаби рихьизаризе (предложениязул тартибалъул ва тексталъул бутIабазул корректура гьабизе), кьураб тексталъул план гIуцIизе;

– кьураб темаялдасан ва планалда рекъон, жиндирго халкквеялдасан, сюжетияб сураталдасан, эркенаб темаялдасан хабариял ва сипатиял текстал гIуцIизе;

– предложение, рагIабазул дандрай ва рагIи дандекквезе, гьезда гьоркьоб бугеб релълъенлъи ва батIалъи бихьизабизе;

– хабарияб,суалияб,тIалабиябваахIулпредложениялратIагьаризе;

– предложениязулахиралдалъалхъулишарабибитIунлъезе;

– предложениялъулъхитIаббатизе,хитIабгунпредложениялгIуцIизе;

– магIнаял суалазул кумекалдалъун предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бухьен чIезабизе;

– предложениялъул бетIерал членал ратIа гьаризе ва предложениялъул бетIерал членал предложениялъулъ ралагьиялъул къагIидаби рихьизаризе;

– предложениялъулчленаздепредложениебиххизе;

– тайпа цоял членалгун предложениял ратIа гьаризе, гьел тексталъулъ ратизе;

– тайпа цоял членал кинаб предложениялъул членлъун ккун бугебали чIезабизе;

– тайпацоялчленалгунпредложениялцIалулаго,кколебинтонация цIунизе;

– союзал гьечIогоги **-ги, ва, амма**союзалгунгитайпа цоял членалгун предложениял гIуцизе;

– тайпацоялчленалгунпредложениялъулъкъваригIарабсоюзлъезе;

– гIадаталважурапалпредложениялдандекквезе;

– тайпа цоял членалгун предложениял ва журарал предложениял цоцаздаса ратIарахъизе ва каламалъулъ битIун хIалтIизаризе;

– жубарабпредложениялъуласлуяприхьизаризе;

– рагIаби каламалъул бутIабазде риххизе, рагIи кинаб каламалъул бутIалъун ккун бугебали бихьизабизе;

– лъазаруралкаламалъулбутIабазулгIаламаталрихьизаризе;

– каламалъулъ батIи-батIиял каламалъул бутIабазул рагIабаздаса ва гьезул формабаздаса пайда босизе;

– каламалъулъкаламалъулбутIабазтIубалебхъулухъзагьиргьабизе;

– предметияб цIаралъул грамматикиял гIаламатал рихьизаризе: жинс, цолъул ва гIемерлъул форма, падеж;

– кIалзулвахъвавулкаламалъулъбакIалъулпадежалхIалтIизаризе;

– прилагательноялъул грамматикиял гIаламатал рихьизаризе: жинсиял прилагательноязул жинс,цолъулвагIемерлъулформа, предметиябцIаралъун бакIалда хIалтIизарулезул падеж;

– глаголалъул грамматикиял гIаламатал рихьизаризе: заман, цолъул ва гIемерлъул форма, жинс (жинсиял глаголазул) бихьизабизе;

– глаголалъул байбихьул форма (масдар) ва заманалъул формаби цоцада рухьине;

– глаголалъулзаманалъулформабикаламалъулъбитIунхIалтIизаризе;

– гьумералъул цIарубакIал рихьизаризе, гьезул магIна бичIчIизе ва гьел каламалъулъ хIалтIизаризе;

– къваригIичIеб такрарлъи тIагIинабизе, гьумералъул цIарубакIаздаса пайда босизе, гьумералъул цIарубакIазул формаби каламалъулъ битIун хIалтIизаризе;

– лъазарурал битIунхъваялъул къагIидабаздаса пайда босизе: предметияб цIаралъул ахиразул, прилагательноялъул ахиразул, глаголазул ахиразул ва **ниж, нилъ** абурал цIарубакIазул битIунхъвай ва гь.ц.

ТЕМАТИКИЯБПЛАН

1 КЛАСС(84сагІат[14])

№	Тема, курсалъул раздел	Лъазабизекколебматериал	СагІтазул къадар	ГъаризекколелхалтІабазул тайпаби
		Хъвай-цІалималъи(69сагІат)		
1	**ХІадурлъиялъул заман** ЦІализе ва хъваземалъи	Букваралъулгун ва берцинхъваялъул тетрадалъулгун лъай-хъвай гьаби. Калам. КІалзул ва хъвавул калам. ХІалтІулаб мухъ. Хъвадариялъул гигиеналъул къагІидаби. Хъвадарулеб заманалда битІун гІодор чІеялъул къагІидаби. Предложение. ГІебеде ритІарал, гьетІаралва тІаса гъоркье ритІарал хІуччал. Хоноккараб гургинлъи, бащадаб хоноккараб гургинлъи. Предложение ва рагІи. ХІалтІулабмухъ.Мухъазда гьоркьоббугеббакІ(гІатІилъи). Бардюразул суратал рахъи. РагІива слог. РитІарал ва гьетІарал хІуччал. Каламалъулгьаркьал. ГъоркьанватІасанкІичІизарурал гьетІарал хІуччал. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал. Рагьаралги рагьукъалги гьаркьал цоцалъ журай. Бащадаб хоноккараб гургинлъи. Хоноккараб гургинлъи. Къокъал гьетІарал хІуччал. **[а], [о]** рагьарал гьаркьал. **А, а; О, о** хІарпал. КІудиял ва гьитІинал хІарпал **а, А; о, О.**	9	Букваралъулгун**лъай-хъвай гьабизе.** ЦІалулаго битІун гІодор чІеялъул къагІидаби **цІунизе.** Берцинхъваялъул тетрадалъулгунги,хъвадариялъулгигиеналъулкъагІидабазулгунги **лъай-хъвай гьабизе**. ЦІалулмасъалакъокъгова мухІканго **баян гьабизе**. «Калам», «кІалзул вахъвавул калам» абурал бичІчІиязе баян **кьезе**. Практикияб къагІидаялъ кІалзул каламалдаги хъвавул каламалдаги гьоркьоб бугеб батІалъи **бихьизабизе**. Хъвадарулеб заманалда битІун гІодор чІеялъул къагІидабазулгун (столалда тІад тетрадь битІун лъезе, битІун ручка кквезе) **лъай-хъвай гьабизе.** Тетрадалдакьуралмисалазда рекъон графикиял элементал хъвазе: хІарпазул бутІаби (элементал) мухъида битІун лъезе, графикиял элементазда гьоркьоб букІине кколеб манзил **цІунизе.** «Предложение» абураб бичІчІиялъе баян **кьезе**. Предложениял ва рагІаби цоцаздаса **ратІарахъизе**. Кьураб мисалалда рекъон графикиялтІадкъалтІуразаризе,хІалтІулмухъ**батизе**.

[14] 84 сагІтидаса 69 сагІат «Хъвай-цІали малъиялъе», 15 сагІат авар мацІалъул курсалъе кьун буго. ЦІалдохъабазул бугеб лъаялъул даражаги хІисабалде босун, авар мацІалъе хасиятал гьаркьал-хІарпазе цІикІкІараб заманги бихьизабун, цІализеги хъвазеги цо дарсида цадахъгоги малъизе бегьула.

		[и], **[у]** рагьарал гьаркьал. **И, и; У, у** хIарпал. КIудиял ва гьитIинал хIарпал **и, И; у, У.**			БитIун ручка ккеялда, столалда тетрадь лъаялда хадуб **халкквезе.** Школалъул алаталдаса цIодорго **пайда босизе**. «РагIи» абураб бичIчIиялъе баян **кьезе**. ПредложенийрагIабазде **биххизе.** РагIулмагIна**бичIчIизе.** Предложениялъулъ рагIабазул къадар **чIезабизе.** Предложениялдаса рагIаби ратIа гьарун **росизе.** Жидеца тIубалеб хъулухъалде балагьун, предложение ва рагIи цоцаздаса **ратIарахъизе** (МугIалимасул кумекалдалъун гьадинаб хIасил гьабула: предложениялъ нилъер пикру загьир гьабула, цо сундулниги, лъилниги хIакъалъулъ бицуна; рагIабаз сундулниги цIарал абула). Предметал тIелазде рикьизе, предметазул тIелал цо рагIудалъун **абизе**. РагIабазулъ слогазул къадар бихьизабизеги рагIаби слогазде риххизеги **ругьунлъизе.** РитIарал ва гьетIарал хIуччал рихьизарурал мисалазда рекъон хъвазе **ругьунлъизе**. Гьаркьал ва хIарпал цоцаздаса **ратIарахъизе.** Гъоркьан ва тIасан кIичIизарурал гьетIарал хIуччал хъвазе **ругьунлъизе** Рагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хIакъалъулъ бичIчIи **лъугьине.** Интонациялъул магIна бичIчIизе, цо рагьараб гьаркьидаса гIуцIараб слогалдаги тIубараб слогалдаги гьоркьоб бугеб батIалъи **чIезабизе.** Рихьизаруралмисалаздалъун графикиял хIалтIаби **тIуразе.** **[а]**, **[о]** рагьарал гьаркьал битIун абизеги, рагIул слогалъулабгун гьаркьилаб анализгьабизеги,жиделъ**[а],**

				[о]гьаркьалавалалда,бакьулъ ва ахиралда ругел рагIабазул мисалал рачинеги **ругьун гьаризе.** Каламалъулъгьелгьаркьал **рихьизаризе**. **а, А; о, О** хIарпал лъазаризеги гьел битIун хъвазеги **ругьунлъизе**. РагIул схемаялъулгун моделалъул ва предметияб сураталъул къучIалада слогалъулгун гьаркьилаб анализалдалъун каламалъулъ **[и], [у]** гьаркьал ратIа гьаризе, гьезие характеристика **кьезе**. Текстазулъ **и, И; у, У х**Iарпалгун рагIаби **ратизе.** **И,и;У,у**хIарпалцокIалго хъвазе **ругьунлъизе.** Басмаялъулал ва хъвавул хIарпалцоцададандекквезе, схемабаздатIад**хIалтIизе**.
2	**Букварияб заман** ЦIализе ва хъваземалъи	**[н]** гьаракь, **Н, н** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Н, н;** **[м]** гьаракь, **М, м** хIарпал. КIудиябвагьитIинабхIарп **М, м;** **[л]** гьаракь, **Л, л** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Л, л;** **[б]** гьаракь, **Б, б** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Б, б;** **[г]** гьаракь, **Г, г** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Г, г;** **[р]** гьаракь, **Г, г** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Г, г;** **[р]** гьаракь, **Р, р** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Р, р;** **[с]** гьаракь, **С, с** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **С, с;** **[т]** гьаракь, **Т, т** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Т, т;** **[х]** гьаракь, **Х, х** хIарпал. КIудиябвагьитIинабхIарп**Х,**	60	Дарсида цебе лъураб цIалул масъала бичIчIизе ва мугIалимасул кумекалдалъун гьеб **тIубазе.** Сюжетиял суратазда тIасан хабар **гIуцIизе**. Лъазарулел гьаркьал гъорлъ ругел рагIабазул слогалъулабгин гьаркьилаб анализ **гьабизе**. Слогалъулабгин гьаркьилаб анализалдалъун лъазарулел гьаркьал ратIа гьаризе, гьеб гьаракь абиялъул хаслъиялда хадуб **халкквезе**. Таблицаялде мугъги чIван, ратIа гьарурал гьаркьазе характеристика кьезе, гьел гьаркьал рагьукъал рукIин хIужжабаздалъун **чIезабизе**. Лъазарурал гьаркьал гъорлъ ругел рагIабазул мисалал **рачине**. КIудиял ва гьитIинал, басмаялъулал ва хъвавул хIарпал лъазе, цоцазда дандекквезе ва цоцаздаса **ратIарахъизе**. Лъазаруралгьаркьаздагигьел

		х; **[й]** гьаракь, **Й, й** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Й, й;** **[ж]** гьаракь, **Ж, ж** хIарпал. КIудиябвагьитIинабхIарп**Ж, ж;** **Е, е** рагьарал хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Е, е;** **[х]** гьаракь, **Х, х** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Х, х;** **[к]** гьаракь, **К, к** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **К, к;** **[ш]** гьаракь, **Ш, ш** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп**Ш, ш;** **[Щ]** гьаракь, **Щ, щ** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп**Щ, щ;** **[гI]** гьаракь, **ГI, гI** хIарпал. КIудиябвагьитIинабхIарп**ГI, гI;** **[тI]** гьаракь, **ТI, тI** хIарпал. КIудиябвагьитIинабхIарп**ТI, тI;** **[в]** гьаракь, **В, в** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **В, в;** **[кI]** гьаракь, **КI, кI** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп**КI, кI;** **[ц]** гьаракь, **Ц, ц** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Ц, ц;** **[д]** гьаракь, **Д, д** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Д, д;** **[хI]** гьаракь, **ХI, хI** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп**ХI, хI;** **[гь]** гьаракь, **Гь, гь** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп**Гь, гь;** **[лъ]** гьаракь, **Лъ, лъ** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Лъ, лъ;** **[ч]** гьаракь, **Ч, ч** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Ч, ч;** **Я,я**хIарпал.КIудиябва		рихьизарулел хIарпаздаги бугеб гьоркьоблъи **бихьизабизе**. РитIарал слогал **цIализе**. РитIарал слогал **гIуцIизе.** ХIарпаздасанваслогаздасан рагIаби **гIуцIизе**. КъотI-къотIараб азбукаялъул хIарпаздасан ритIарал слогал **гIуцIизе**. Жиделъ рагьаралги рагьукъалги гьаркьал цоцалъ журарал слогал ва цIияб хIарпгун рагIаби **цIализе**. Жиделъ рагьаралги рагьукъалги гьаркьал цоцалъ журарал слогал ва церего лъазарурал хIарпал гьорлъ ругел рагIаби **цIализе**. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун цIалиялде кIвар **кьезе.** Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьалбитIун абиялда кIвар **кьезе**. Сюжетиял суратазда тIасан хабар **гIуцIизе**. ХабаралдацIар**лъезе.** Сюжетияб сураталда тIасан лъуралсуалазежавабал**кьезе**. Текстал **цIализе**. Текстазуласлияббпикру **загьиргьабизе**. Кицабазул магIна **бицине**. Интонацияги цIунун, предложениял **цIализе**. Предложениялъулавалалдава хасал цIаразул бетIералда кIудияб хIарп хъвалеблъи **бичIчIизе**. «ХIарпазул ленталда» лъазарурал хIарпаз ккураб бакI **бихьизабизе**. Лъазарурал киналго гьаркьал дандекквезе ва тIелазде **рикьизе**. ХIасилгьабизелъуралсуалазе жавабал **кьезе**. Мисалалъекьураблъазабулеб хIарпалъул анализ **гьабизе**, кIудиялвагьитIиналрагьарал

		гьитIинабхIарп**Я,я;** **[цI]** гьаракь, **ЦI, цI** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп**ЦI, цI;** **[п]** гьаракь, **П, п** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **П, п;** **[хъ]** гьаракь, **Хъ, хъ** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Хъ, хъ;** **[къ]** гьаракь, **Къ, къ** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Къ, къ;** **[хь]** гьаракь, **Хь, хь** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп**Хь, хь;** **[кь]** гьаракь, **Кь, кь** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп**Кь, кь;** **[Гъ]** гьаракь, **Гъ, гъ** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп**Гъ, гъ;** Авар мацIалъе хасиятал гьаркьал ва хIарпал. [э] гьаракь, **Э, э** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Э, э;** **[ъ]**гьаракь,**ъ**хIарпал.ХIарп **ъ;** **ь** хIарп; **[ы]**рагьараб гьаракь. **[ф]** гьаракь, **Ф, ф** хIарпал. КIудияб ва гьитIинаб хIарп **Ф, ф;** **Ю,ю;Ё,ё**рагьаралгьаркьал.		хIарпазул бутIаби **рихьизаризе**. ЛъазарулелхIарпазулбутIаби (элементал) битIун **абизе**. Басмаялъулал ва хъвавул хIарпал **дандекквезе**. Лъазарулел хIарпал батIи-батIиял материалаздаса **гьаризе**. МицIиразул суратал **рахъизе**. Кьураб мисалалда рекъон лъазарулел хIарпал **хъвазе**. Хъвараб хIарпалъул анализ гьабизе, бищунго лъикI хъвараб вариант тIасабищизе, хъвадарулаго гьеб вариантaлде **мугъ чIвазе**. Тетрадалда хъварал лъазару-лелхIарпалмисалалъекьураз-да **дандекквезе**. Баян кьолаго, лъазарулел хIарпал гъорлъ ругел слогал, рагIаби ва предложениял **хъвазе**. Дарсида жинца гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
	АвармацIалъулкурс(15сагIат)			
1	**РагIи. Предложе-ние.Текст**	Калам. ГIадамазе калам сун-дуе къваригIун бугеб. Каламалъул бутIа хIисабалда рагIи. Каламалъулъ рагIул бугеб кIвар. РагIуца тIубалеб хъулухъ.МагIнаялъулрахъалъ дандекколел рагIаби цоцазда рухьин. Каламалъул бутIа хIисабалда предложение, текст ва гIум-руялда жаниб гьезул бугеб кIвар.	5	Калам предложениязде, предложениял рагIабазде **рихзизе**. Учебникалъулгун, гьелъул бугеб кIваралъулгун ва гьелъул гIуцIиялъулгун **лъай-хъвай гьабизе**. РагIабазе суалал **лъезе**. РагIул бугеб кIваралда хадуб **халкквезе** (рагIуцащивниги, щийниги, щибниги абула; рагIи ккола предметалъул, гьелъбихьизабулеб ишалъул, гIаламаталъул цIар). Предложениялъулъцоябра-

				гӀудаса цогиялъе магӀнаялъулал суалал **лъезе**. Предложениялъулъ рагӀабазда гьоркьоб бугеб бухьеналда хадуб **халкквезе**. Тексталъул ва предложениялъул гӀуцӀиялда хадуб **халкквезе**. Тексталъул ва предложениялъул анализ **гьабизе**. ТексталдацӀар**лъезе**. Учебникалдаса текст цӀализе ва гьенир лъурал суалазе жаваб **кьезе**. РагӀабаздасан предложениял,предложенияздасантексталг**ӀуцӀизе**.
2	**Гьаркьал ва хӀарпал**	ГьаркьалвахӀарпал. Рагьарал гьаркьал ва хӀарпал. РагьукъалгьаркьалвахӀарпал. Авар мацӀалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ва гьел рихьизарулел хӀарпал: **гь, гъ, гӀ, кь, къ, кӀ, лъ, тӀ, хь, хъ, хӀ, цӀ, чӀ**. Геминаталвагьелрихьизарулел хӀарпал: **кк, кӀкӀ, лълъ, сс, хх, цц, цӀцӀ, чч, чӀчӀ**. ЛабиалиялгьаркьалвагьелрихьизарулелхӀарпал:**гв,кв, ккв, кӀв, кӀкӀв, къв, кьв, св, хв,хъв,хьв, щв,шв,гъв, гьв, гв, чв, чӀв, цв, цӀв.** РагӀиваслог.Слогалккун рагӀаби цӀияб мухъиде роси.	5	Фонетикиялгинграфикиял баянал гӀаммлъизаризе ва гьездаса пайда **босизе**. Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал цоцаздаса **ратӀа гьаризе**. РагӀулъ гьаркьал рихьизаризе ва гьел битӀун **абизе**. РагӀулъ ругел рагьарал гьаркьазул къадаралде балагьун, слогазул къадар **чӀезабизе**. РагӀулъ гьаркьица ккураб бакӀбихьизабизе,гьебгьаракь битӀун абизе ва хъвавулъ хӀарпалдалъун битӀун **бихьизабизе**. 13 хасаб гьаракь мухӀканго абизеги гьел рихьизарулел хӀарпал битӀун хъвазеги **ругьунлъизе**. Геминатал битӀун абиялда ва гьел рихьизарулел хӀарпал гъорлъ ругел рагӀаби битӀун хъваялда хадуб **халкквезе**. Геминатал гъорлъ ругел рагӀаби битӀун цӀалиялде ва хъваялде **кӀвар кьезе**. Лабиалиял гьаркьал битӀун абизе **ругьунлъизе**. ХъвавулъгьелгьаркьалхӀарпаздалъун битӀун рихьизариялде **кӀвар кьезе**. РагӀул бутӀа хӀисабалда слогалъулхӀакъалъулъбугеб бичӀчӀи**мухӀкангьабизе**.

				Рагьараб гьаракьалъухъ балагьун, рагIулъ слогазул къадар **чIезабизе**. РагIаби слогазде **риххизе**.ЦомухъидасацогимухъидерагIаби рикьун росиялъул къагIидаби **лъазаризе**. Слогалккун абун, рагIаби хъвазе **ругьунлъизе**.
		Контролиябдиктант	1	ТектбитIунхъванбугищали **хал гьабизе**. ГъалатIал тIатинаризе, гьезул анализ гьабизе ва гьел **ритIизаризе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.

3	**Каламалъул бутIаби**	**Щив? щий? щиб? щал?** абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметал рихьизарулел рагIаби ккей. **Кинав? кинай? кинаб? кинал?** абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметазулгIаламаталрихьизарулел рагIаби ккей. **Щиб гьабураб? Щиб лъугьараб? Щиб гьабизе бугеб? Щиб гьабулеб бугеб? Щиб лъугьунеб бугеб?** абурал суалазе жаваблъун рачIунел рагIаби предметалъул иш бихьизабулел рагIаби ккей. *Проект:* «ХIеренал рагIабазул квацIи»	4	ПредметалрихьизарулелрагIабазе суалал **тIасарищизе.** Щив?щий?щиб?щал?абуралсуалазежаваблъунрачIунелрагIабиратIагьаризе,ай щибаб рагIуе батIи-батIияб суал лъезе ккеялъул **бицине.** Щив?щий?щиб?щал?абуралсуалазежаваблъунрачIунел рагIаби предложениялъулъ бетIерал членаллъун рукIине бегьиялъул **бицине.** Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабазе лъолел суалазулгун **лъай-хъвай гьабизе.** Жал жанир ругел яги гьечIел тексталги дандеккун, предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабазул каламалъулъ бугеб кIвар **баян гьабизе**. Предметазул батIи-батIиял гIаламатал **абизе.** Предметазул хIакъалъулъ биценкIаби ракIалде щвезаризе яги **гIуцIизе.** Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабигун рагIабазул дандраял **хъвазе**. Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIаби предложениялъулъ **ралагьизе.** Предметазул гIаламатал рихьизарулел рагIабиги гъорлъе ккезарун,предложениялургъизе;гьелрагIабигитIаде
				журан, предложениял **тIиритIизаризе.** Предметаз гьабулеб иш бихьизабулел рагIабазда хадуб **халкквезе**. Предметазул иш бихьизабулел рагIабазе суалал лъезе; гьел рагIабигун предложениял яги текст **гIуцIизе**. Предметазул иш бихьизабулел рагIабазул каламалъулъ бугеб кIвар **бихьизабизе.** «ХIереналрагIабазулкваcIи»абурабпроекталъулъ**гIахьаллъизе.**

2 КЛАСС(68САГIАТ)

№	Тема, курсалъул раздел	Лъазабизекколебматериал	СагIтазул къадар	ГьаризекколелхалтIабазул тайпаби
1	**РагIи, предложение,текст**	КаламалъулбутIахIисабалда рагIи. Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьен. Каламалъул бутIа хIисабалда предложение ва текст. Каламалъулъ предложениялъ тIубалеб аслияб хъулухъ. Каламалъул бутIа хIисабалда текст. *ТIаде балагьун, тект хъвай. Кьурабтемаялдасатекст гIуцIи.*	6	Учебникалъулгун, гьелъул бугеб кIваралъулгун ва гьелъул гIуцIиялъулгун **лъай-хъвай гьабизе**. РагIул бугеб аслияб кIваралъул **бицине**. Текстальулъ предложениязда гьоркьоб бугеб бухьеналда хадуб **халкквезе**. ТексталдацIар**лъезе**. Форма хисараб тексталъул анализ **гьабизе**. Жиндир гIаламатаздалъун цогидаб хъвай-хъвагIаялдаса текст **батIа гьабизе.** БичIчIунтекст**цIализе**. Тексталъул аслияб пикру загьир гьабизе ва тема **чIезабизе**. Кьурабтексталъекьезе,цIар **тIасабищизе**. Кьураб темаялдасан текст **гIуцIизе**. ТIадебалагьун,берцингова бацIцIадго **хъвазе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.

2	**Гьаркьал ва хIарпал**	Гьаркьал ва хIарпал. РагьаралгьаркьалвахIарпал. Рагьукъал гьаркьал ва хIарпал. **Е,ё,ю,я**хIарпал.**[й]** рагьукъабгьаракьва**й**хIарп. *Сюжеталъулаб сураталдаса сочинение.*	7	ГьаркьалвахIарпалцоцаздаса **ратIарахъизе.** Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал **ратIарахъизе**. РагIул гьаркьилаб ва гьаркьилабгин хIарпилаб анализ **гьабизе**. РагIулъ ругел рагьарал гьаркьазул къадарги слогазул къадарги **дандекквезе**. РагIаби слогазде **рикьизе.** Авар мацIалъулъ ругелрагьаралгьаркьазулвахIарпазул къадаралъул хIакъалъулъ **бицине**. Рагьукъал гьаркьал абулеб куц бихьизабизе ва гьезул гIаламатал **гIаммлъизаризе.** **Е,ё,ю,я** рагьаралхIарпаз кIи-кIи гьаракь бихьизабулеблъи **бичIчIизабизе.** **Ё** хIарп авалалда бугелрагIаби битIун хъвазе **ругьунлъизе.** Рагьукъаб гьаракь **й** ва рагьараб гьаракь **и** **дандекквезе**. **Й**хIарпалъулбитIунхъваялде **кIваркьезе**. Сюжетиял суратаздаса сочинение **хъвазе.** Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
3	**Авар мацIалъе хасиятал гьаркьалва хIарпал**	Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал ва гьел рихьизарулелхIарпал:**гъ,гь, гI, къ, кь, кI, лъ, тI, хъ, хь, хI, цI, чI.** *Словариябдиктант.* *ТIаде балагьун, текст хъвай.* *Сураталдасан текст гIуцIи.* *Суалазда рекъон изложение.*	3	Авар мацIалъе хасиятал гьаркьал рихьизаризе ва гьел битIун абиялде **кIвар кьезе**. Авар мацIалъе хасиятал гьаркьал рихьизарулел хIарпал битIун хъвазе бугеб бажари **камиллъизабизе.** Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал битIун абиялде кIвар кьун, кучIдул пасихIго **цIализе.** Авар мацIалъе хасиятал рагьукъал гьаркьал гъорлъ ругел рагIаби, предложениял ва текстал тIаде балагьун **хъвазе**. БицанкIабазежавабал**кьезе**.

				Словариял диктантал **хъвазе**. Сюжеталъулаб суратаздасан, лъурал суалазе жавабалги кьун, текст **гIуцIизе**. ТексталдацIар**лъезе**. БитIун хъвазе захIматал рагIабазде кIварги кьун, суалаздарекъон,изложение **хъвазе**.
4	**Ш, Щ гьар-кьал ва хIарпал**	**[Щ], [Ш]** рагьукъал гьаркьал ва гьел хIар-паздалъун рихьизари.	1	**Ш, щ** гьаркьал цоцаздаса **ратIарахъизе.** **Ш, щ** рагьукъал гьаркьал битIун абиялде **кIвар кьезе**. **Ш, щ** рагьукъал гьаркьал рихьизарулел хIарпал гъорлъ ругел рагIаби битIун хъвазе **ругьунлъизе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
5	**Геминатал**	Геминатал (хIухьелалъул тIадецуй кутаклъизабун абулел) вагьел рихьизарулел хIарпал: **кк, кIкI, чч, чIчI, сс, хх, цц, цIцI, лълъ.** Рагьукъал гьаркьал **[кк], [кIкI], [чч].** Рагьукъаб гьаракь **[чIчI].** Рагьукъаб гьаракь **[сс].** Рагьукъаб гьаракь **[хх].** Рагьукъаб гьаракь **[цц].** Рагьукъаб гьаракь **[цIцI].** Рагьукъаб гьаракь **[лълъ].** *Проект* «Авар мацIалъул гIажаибал гьаркьал». *Грамматикиял тIадкъаялгун диктант.* *Сюжетияб суратaлдаса сочинение.*	8	Кинал гьаркьазда геминатал абулебали **бичIчIизе**. Цо-цо рагIабазулъ, геминатал рихьизаризе, цого хIарп кIиго нухалъ хъвалеблъи **лъазе.** Геминатал битIун абиялда ва гьел рихьизарулел хIарпал рагIабазулъ битIун хъваялда хадуб **халкквезе.** **[Кк],[кIкI],[чч],[чIчI]** гьаркьал рихьизарулел хIарпазул битIунхъвай **лъазабизе.** **Кк, кIкI, чч, чIчI** гъорлъ ругел рагIаби кколеб куцалда цIализе ва битIун **хъвазе**. Словараздаса пайдаги босун, геминатал гъорлъ ругел рагIабазул магIна баян **гьабизе**. Суратаздасан ва геминатал гъорлъ ругел рагIабаздасан предложениял **гIуцIизе**. Геминат бихьизабизе, цо-цо рагIулъ цо-цо хIарп, цогидал рагIабазулъ цого хIарп кIиго нухалъ хъвалеблъи хIужжа-баздалъун **чIезабизе**. ГеминаталгъорлърyгелрагIа-би битIун хъвазе бажарулеби-щали хал гьабизе, диктант **хъвазе**. **[Сс],[хх],[цц],[цIцI],[лълъ]**

				гьаркьалрихьизарулелхIарпазул битIунхъвай **лъазабизе. [Сс], [хх], [цц], [цIцI], [лълъ]** гьаркьал гъорлъ ругел рагIаби битIун цIализе ва хъвавулъ гьел гьаркьал битIун рихьизаризе бугеб бажари **цебетIезабизе**. Словараздаса пайдаги босун, гьел геминатал гъорлъ ругел рагIабазул магIна баян **гьабизе**. ТIадехун кьурал геминатал рихьизаризе, цо-цо рагIулъцо-цо хIарп, цогидал рагIабазулъ цого хIарп кIиго нухалъ хъвалеблъи хIужжабаздалъун **чIезабизе**. БицанкIабазе жавабал чIвазе ва гьел жавабал **хъвазе**. Кицаби ва абиял рекIехъе **хъвазе** ва гьезул магIна **баян гьабизе**. «Авар мацIалъул гIажаибал гьаркьал» абураб проекталъулъ **гIахьаллъизе** Сюжеталъулаб сураталдасан хабар гIуцIизе ва гьелда цIар **лъезе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
		ГрамматикиялтIадкъаялгун контролиябдиктант.	1	ТектбитIунхъванбугищали **хал гьабизе**. ГъалатIал тIатинаризе, гьезул анализ гьабизе ва гьел **ритIизаризе**. Кьурал тIадкъаязул анализ **гьабизе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
6	**Лабиалиял гьаркьал**	Лабиалиял (кIутIби цере цIутIизарунрахъулел)рагьукъал гьаркьал ва гьел рихьизарулел хIарпал: **кв, ккв, кIв, кIкIв, къв, къв, хв, хъв, хъв, св, щв, шв, гъв, гъв,гв, чIв, цв, цIв.** *ГIинзулдиктант.* *Берзул диктант.* *Словариябдиктант.* *Сюжетияб сураталдасан*	2	Лабиалиялгьаркьазулхаслъи баян **гьабизе.** Лабиалиял гьаркьал битIун **абизе.** Хъвавулъ лабиалиял гьаркьал битIун рихьизаризе бугеб бажари **цебетIезабизе**. Берзулгин гIинзул ва словариял диктантал **хъвазе**. БицанкIабазе жавабал чIвазе ва гьел жавабал **хъвазе**. Суратаздасанпредложениял

		хабар гIуцIи. *ТIадебалагьун,текстхъвай.*		гIуцIизеваx**хъвазе**. ТIаде балагьун, текст **хъвазе**. Кицаби цIализе ва гьезул магIна баян **гьабизе**. Сюжеталъулаб сураталдасан хабар гIуцIизе ва гьелда цIар **лъезе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
7	**Ь,ЪхIар- пал**	**Ъ, ь** хIарпал. **Ъ** хIарпалъ мукъулукъил тIарада лъугьунеб гьаракь бихьизаби. **Ь** хIарпалъ рагьукъаб гьаркьил тамахлъи бихьизаби.	1	**Ъ, ь** хIарпаз тIубалеб хъулухъалда хадуб **халкквезе (ъ** ишараялъ мукъулукъил тIарада лъугьунеб гьаракь бихьизабула ва рагьукъаб гьаракь хадуб бачIунеб рагьараб гьаркьидаса тIезабула. **Ь** ишараялъ гIурусалдаса авар мацIалде рачIарал рагIабазулъ рагьукъаб гьаркьил тамахлъи бихьизабула). Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
8	**Алфавит**	Алфавит. ХIарпазул цIарал. ГIадамазул гIумруялъулъ алфавиталъул бугеб кIвар. *Суалазда рекъон тексталъул изложение.* *Цереккунго хIадурлъун диктант.*	3	Аваралфавиталъулгунлъай-хъвай **гьабизе**. АлфавиталъулхIарпалбитIун **абизе.** Практикаялъулъ алфавиталдаса пайда босизе бугеб бажари **цебетIезабизе**. Сулазда рекъон тексталъул изложение **хъвазе.** Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
9	**РагIи ва слог**	Слог, рагIулъ слогазул къадар. Цо мухъида инчIеб рагIи цоги мухъиде, слогазде бикьун, босиялъул къагIидаби. *ТIаде балагьун текстхъвай.* *Сураталдасан къокъаб хабар гIуцIи.*	2	Абулаго батIабахъулеб рагIул бутIа хIисабалда слогалъул хIакъалъулъ цIалдохъабазул бугеб бичIчIи мухIкан **гьабизе**. Рагьараб гьаракьалъухъ балагьун, рагIулъ слогазул къадар чIезабизе бугеббажари **цебетIезабизе**. РагIаби слогазде рикьизе бугеб бажари **цебетIезабизе**. РагIаби рикьун росиялъул къагIидабазулгун**лъай-хъвай гьабизе.** Цо мухъидаса цоги мухъиде рагIаби рикьун росиялъул бажари **лъугьинабизе**. **Ахикь,рахxан,руччаби** гIадалрагIабицомухъидаса

				цогиялде росиялъулкъагIида-би **лъазе**. Сюжетияб сураталдасан къокъаб хабар **гIуцIизе**. Гъабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
10	**Ударение**	Ударение. РагIабазул магIна хисиялъулъ ударениялъул бугеб кIвар. РагIулъ ударе-ние бугебги гьечIебги слог.	1	РагIулъударениебугеббакI **бихьизабизе.** УдарениебитIунлъезебугеб бажари **цебетIезабизе.** РагIабазул магIна хисиялъулъ ударениялъул бугеб кIваралда хадуб **халкквезе**. ГъабурабхIалтIуекъимат **кьезе**.
11	**Калам**	Калам.КаламвагIумруялда жаниб гьелъул бугеб кIвар. КIалзул ва хъвавул калам. Тексталъул тема. Текста-лъулъ предложениязул тар-тиб. Предложениялъул ава-лалда кIудияб хIарп, ахи-ралда лъалхъул ишараби. *ГIинзулдиктант.* *Берзул диктант.* *Суалазда рекъон изложение.*	4	Сундуе калам къваригIун бугебали **бицине**. Инсанасул гIумруялъулъ ма-цIалъ тIубалеб хъулухъалъул хIакъалъулъ гара-чIвари **гьабизе.** КIалзул ва хъвавул калама-лъул хаслъабазул хIакъалъулъ **баян кьезе**. Тексталъул тема **баянгьабизе**. Текст предложениязде **биххизе**. Тексталъулъ предложениязул гIурхьи **чIезабизе.** Предложениялъул авалалда кIудияб хIарп, ахиралда тIанкI, суалияб ялъуни ахIул ишара лъезе бугеб бажари **цебетIезабизе**. Предложениял, тIаде бала-гьун, **хъвазе**. Суалазда рекъон тексталъул изложение **хъвазе**. Гъабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
12	**Предложе-ниева текст**	Текст,тексталъулгIалама-тал, тексталъулъ предложе-ниял магIнаялъул рахъалъ цоцада рухьин, текстлада цIар лъей. Тексталъулплан,тексталъул тайпаби:хабарияб, сипатияб, пикрияб. *ТIаде балагьун, текст хъвай.*	5	РагIаби ва предложениял **дандекквезе.** БатIи-батIиял формабазда ругел рагIабаздасан предло-жениял **гIуцIизе**. ПредложениялъулърагIабазда гьоркьоб бухьен **чIезабизе**. Тексталъул хаслъабазда (гIаламатазда)хадуб**хал-кквезе**: предложениял цоцаз-дарухьин,цIарлъезерес

		Planaldarekъonizlozhe- nie.		bukIin, tematikiyab tsolъi. Tekstalъul butIabazda khadub **khalkkveze**. Tekstalъul taypabi **rikhьizarize.** Tekstal**gIutsIize**. Zhivgo zhindago chIun, slogalkkun abulago, predlozheniyal va tekstal uchebnikaldasa **khъvaze**. Khabariyab tekstalъul plan gIutsIize va, gIutsIarab planalda rekъon, izlozhenie **khъvaze**. Gъaburab khIaltIue kъimat **kьeze**.
13	**Avar matsIalъe khasiyatal gьarkьalva khIarpal**	Avar matsIalъe khasiyatal ragъukъal gьarkьal va gьel rikhьizarulelkhIarpal:**gъ,gь, gI, kъ, kь, kI, lъ, tI, khъ, khь, khI, tsI, chI.** Geminatal (khIukhьelalъul tIadetsuy kutaklъizabun abulel) vagъel rikhьizarulel khIarpal: **kk, kIkI, chch, chIchI, ss, khkh, tsts, tsItsI, lъlъ.** *Sualazda rekъon izlozhenie. Tso kinab bugonigi temayalda tIasan sochinenie*	4	13ragъukъabgьarakьmukhIkangoabizevagьelrikhьizarulelkhIarpalbitIunkhъvaze bugeb bazhari **tsebetIezabize.** BolъabitsIezarizevakIi-kIi isharayaldasangIutsIaralkhIarpal gъorlъ rugel ragIabiurgъize va **khъvaze**. BitsankIabi**chIvaze.** Kitsabi gIutsIize va gьel kalamalъulъ **khIaltIizarize**. RagIabazul fonetikiyabrazbor **gьabize**. Sharadabaze va bitsankIoyalъe zhavabal **kьeze.** Geminatal gъorlъ rugel ragIabi bitIun tsIalize va khъvavulъ gьel bitIun rikhьizarize bugeb bazhari **tsebetIezabize.** Predlozhenie va tekstgIutsIize bugeb bazhari **kamillъizabize.** SverukhъtIabigIataldakhadub khalkkveyalъul kъuchIalda zhindirgo khabar gIutsIize bugeb bazhari **tsebetIezabize**. Gъaburab khIaltIue kъimat **kьeze**.

14	**Калама-лъулбутIа-би.Предме-тияб цIар**	ПредметиябцIар.Гьелъул гIаммаб магIна ва гIаламатал. Предметияб цIаралъул суалал: **щив? щий? щиб? щал?** ГIадамазул цIаразулъ, фамилиябазулъ кIудияб хIарп. ХIайваназултIокIцIаразулъ кIудияб хIарп. БакIазулцIаразулъкIудияб хIарп. *Сюжетияб сураталдаса сочинение.* *Грамматикиял тIадкъаял-гун диктант.*	7	ГIаммаблексикиябмагIнаял-далъун ва суалаздалъун цо-гидал каламалъул бутIаба-зулъ предметияб цIар **лъазабизе**. РагIипредметибцIарлъун кколеблъихIужжабаздалъун **бихьизабизе**. ГIаммал ва хасал предметиял цIарал цоцаздаса **ратIа гьаризе** ва гьединал предметиял цIаразул мисалал **рачине**. Цо-цо предметиялл цIарал гIаммалги хасалги рукIунел-лъи **бичIчIизе**. Хасал цIаразул бетIералда кIудияб хIарп **хъвазе**. ХIайваназул цIаралги ва тIокIцIаралги цоцаздаса **ратIарахъизе**. Сюжетиябсураталдасанхабар **гIуцIизе**. Каламалъулъ предметиял цIараллъуралсуалаздарекъон хисизаризе бугеб бажари **цебетIезабизе.** БицанкIаби **цIализе** ва гьезие жавабал **ратизе.** БатIи-батIиял формабазда ру-гел рагIабаздасан предложе-ниял **гIуцIизе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.

15	**Прилага-тельное**	Прилагательное. ГIаммаб магIна. Прилагательноялъул гIаламатал. Прилагательноял каламалъулъхIалтIизари. ПрилагательноялцолъулвагI емерлъул формаялде хиси. ГIага-шагараб магIная-лъулги гIаксаб магIнаялъул-ги прилагательноял. *Суратал дасансипатиябсо-чинение.* *Суалазда рекъон изложе-ние.*	5	**Кинав? кинай? кинаб? кинал?**абурал суалазежаваб-лъун рачIунел рагIабаз пред-метазул гIаламатал рихьиза-рулеллъи **бичIчIизе**. Каламалъулъприлагательнояз тIубалеб хъулухъалда хадуб **халкквезе** (прилагательноял гъорлъ ругел ва гьел гьечIел текстал дандеги ккун. Предложениялъулъ прилага-тельноязе суалал **лъезе**. Предметиял цIаразе магIная-лъул рахъалъ дандекколел прилагательноял **тIасари-щизе** ва гьел предметиял цIаралгун **рекъон ккезаризе**. Прилагательноял цолъул ва гIемерлъул формаялда **хисизаризе.** Предметалъул хасаб тIабгI, хасият-гIамал бихьизабизе, батIи-батIияял прилагательно-ял(синонималрукIа,антони-малрукIа)**тIасарищизе**.
				Сипатияб текст **гIуцIизе**, гьелда цIар лъезе, гьелъул анализ **гьабизе.** Цоял предметал цогиязда цо кинаб бугониги гIаламаталда-лъун (масала, кIодолъи-гьитIинлъиялдалъун, тIагIа-малдалъун, кьералдалъун, роценалдалъун ва гь.ц.) **дандекквезе.** Учебникалдаса текстал **хъва-зе** ва гьезулъ прилагательноял **ралагьизе**. Суалазда рекъон изложение **хъвазе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.

16	**Глагол**	Глагол**.** ГІаммаб магІна. Глаголалъул гІаламатал. Каламалъулъ глаголазул бугеб кІвар. Глаголал цолъул ва гІемерлъул формаялде хиси. Глаголал батІи-батІиял заманазде хиси. ГІага-шагараб магІнаялъулги гІаксаб магІнаялъулги глаголал (синонимал ва антонимал). *Суалаздарекъон изложение.*	4	ГІаммаб лексикияб магІнаялдалъун ва суалаздалъун цогидал каламалъул бутІабазулъ глагол **лъазабизе**. РагІи глаголлъун кколеблъи хІужжабаздалъун **бихьизабизе**. Предложениялъулъ глаголазе суалал **лъезе.** Каламалъулъ заманалъул батІи-батІиял формабазда глаголал хІалтІизариялда хадуб **халкквезе.** Цолъул ва гІемерлъул формаялде ва заманазде глаголал **хисизе** (терминал абичІого,суалазулкумекалдалъун). ГІага-шагараб магІнаялъулги гІаксаб магІнаялъулги глаголал каламалъулъ **хІалтІизаризе.** Суалазул кумекалдалъун хабар **гІуцІизе.** Гьабураб хІалтІуе къимат **кьезе**.
		ГрамматикиялтІадкъаялгун диктант.	1	ТектбитІунхъванбугищали **хал гьабизе**. ГъалатІал **тІатинаризе**, гьезул анализ **гьабизе** ва гьел **ритІизаризе**. Кьурал тІадкъаязул анализ **гьабизе**. Гьабураб хІалтІуе къимат **кьезе**.

17	**Такрар гьаби**	Рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ва хъвавулъ гьел рихьизари. Предметияб цIар, прилагательное, глагол. Каламалъул бутIабихIисабалда предложение ва текст. *Сюжетияб сураталдасан сочинение.*	3	ГьаркьалвахIарпалцоцаздаса ратIарахъизеги гьел битIун абизеги бугеб бажари **цебетIезабизе**. Фонетикияб разбор **гьабизе**. Лабиалиял гьаркьазда ва геминатаздахадуб **халкквезе**. Кицабазул магIна **баян гьабизе**. Предметияб цIар, прилагательное ва глагол каламалъулъ хIалтIизаризе бугеб бажари **цебетIезабизе**. БатIи-батIиял формабазда ругел глаголал ва прилагательноял битIун хъвазе бугеб бажари **камиллъизабизе**. Тексталъул хаслъи ва бутIаби рихьизаризеги, тексталъулъ предложение батизеги, предложениялъул авалалда кIудияб хIарп хъвазеги,ахиралда къваригIараб лъалхъул ишара лъезеги бугеб бажари **цебетIезабизе**. Сюжетиябсураталдасанхабар **гIуцIизе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.

3 КЛАСС(68САГIАТ)

№	Тема, курсалъул раздел	Лъазабизе кколеб материал	СагIтазул къадар	ГьаризекколелхалтIабазул тайпаби
1	**КIиабилеб классалда лъазабураб материал такрар гьаби**	МацIалъулвакаламалъул бутIа хIисабалда текст, предложение ва рагIи. Предмет, предметалъул гIаламатал ва предметалъул ишал рихьизарулел рагIаби. Каламалъулъ предложениялъулбугебкIвар.Текст, тексталъулбутIаби,тексталъул бутIабазда гьаркьоб бугеббухьен.	7	Учебникалъулгун **лъай-хъвай гьабизе**. ГIадамазул гIумруялъулъ каламалъул бугеб кIвараралъулги кIалзулвахъвавулкаламалъул хаслъабазулги**бицине**. Суратаздасан текстал **гIуцIизе**. ТекстазецIарал**кьезе**. Текстазул темаби **баян гьаризе.** Текстазулъ предложениязул

		Гъаркьал ва хIарпал. Рагьарал ва рагьукъал гъаркьал; слог гIуцIиялъулъ рагьарал гьаркьазулбугебкIвар.**Е,ё, ю, я** рагьарал хIарпал. Геминатал ва лабиалиял гьаркьал. *ТIаде балагьун текст хъвай.* *БерзулабгунгIинзулалдиктантал.* *Грамматикиял тIадкъаялгун диктант.*		къадар **чIезабизе** (щибаб предложениялъулъ цо сундулниги бицуна, щибаб предложениялъул ахиралда гьаракь гIодоцинабула, лъалхъи гьабула). Предложениялъул хIакъалъулъ бугеб лъай мухIкан **гьабизе**. Хъвавул ва кIалзул каламалъулъ предложениял цоцаздаса ратIа **гьаризе**. Цо кинаб бугониги темаялда тIасан текст **гIуцIизе**. Текстальъул ратIатIурал предложенияздаса бугеб батIалъи **бихьизабизе.** Суалаздалъун каламалъул бутIаби **рихьизаризе**. БатIи-батIиял рагIабазул дандраялг**IуцIизе**(прилагательное + предметияб цIар, предметияб цIар + прилагательное). Учебникалдасатексталвапредложениял, цебеккунго гьезул анализгигьабун,тIадебалагьун **хъвазе**. Гьаракь ва хIарп, рагьарал ва рагьукъал гьаркьал ратIарахъулаго, рагIабазул гьаркьилабгин хIарпалъулаб анализ **гьабизе**. ХIарпазехарактеристика**кьезе**. Гьаркьалги хIарпалги рагIулъ битIун абиялда хадуб **халкквезе.** Геминатал ва лабиалиял гьаркьал битIун цIализе ва гьел рихьизарулел хIарпал битIун **хъвазе**. **Ццин, квачI** гIадал рагIабазул фонетикияб разбор **гьабизе**. Сюжетиябсураталдасанхабар **гIуцIизе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
2	**Предложение. РагIабазул дандрай**	Предложение. Жидеца бицунеб жоялъул мурадалде балагьун,предложениялъул тайпаби: хабарияб, суалияб ватIалабияб.Интонациялде балагьун, ахIул предложение. Предложениялъул бетIерал членал:подлежащее,сказу-	10	Предложениялъул хаслъабазда хадуб**халкквезе**. Сураталдасан магIнаялъул рахъалъ цоцазда рухьарал предложениял**гIуцIизе**. Жидеца бицунеб жоялъул мурадалъухъ ваинтонациялъухъ балагьун,рикьунругелхабариял,суалиял,тIалабиялва

		емое ва битIараб дополнение. Предложениялъул бетIерал гурел членал (терминал кьечIого, суалаздалъун). Предложениялъулъ рагIабаздагьоркьоббугеб бухьен. РагIабазул дандрай. РагIабазул дандраязулъ аслияб-ги нахъбилълъарабги рагIи. РагIабазул дандраязулъ рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьен. *Цо кинаб бугониги темаялда тIасан сочинение. Ругьунлъиялъул изложение.*		ахIул предложенияздахадуб **халкквезе**. Предложениялъулъ рагIабазе магIнаялъулал суалал **лъезе**. Предложениялъул грамматикияб аслу **бихьизабизе**. Предложениялъул бетIерал гурел членал **ратизе**. Предложениялъулъ рагIабазул дандраял **ратIа гьаризе**. РагIабазул дандраял **гIуцIизе**. Предложениязул гIурхъи **чIезабизе**. Сураталдасан предложениял **гIуцIизе**. Цокинаббугонигитемаялда тIасан сочинение **хъвазе**. Суалаздалъун текс цIидасан **гIуцIизе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
3	**РагIул гIуцIи**	МагIна гIагарал рагIаби. Кьибил ва кьибил цоял рагIаби. Кьибил цоял рагIаби ва цого цо рагIул формаби. РагIул ахир ва аслу. Суффикс. Ахиразул кумекалдалъун рагIул формахисивасуффиксазул кумекалдалъун цIиял рагIаби лъугьин. РагIул аслуялъулъкколелрагьарал ва рагьукъал гьаркьазул хиса-басиял. *Проект* «Кьибил гъотIол гуребги букIуна» *Сураталдасан сочинение. Суалазда рекъон изложение.*	**7**	ГIаммаб бутIа ва гIаммаб магIна **бихьизабизе**. Кьибил цоял рагIаби ралагьизе, кьибил**бихьизабизе**. Кьибил цоял рагIаби ва цого цо рагIул формаби **дандекквезе**. РагIул гIуцIиялъул схемаялъул анализ гьабизе ва гьелъие рагIаби **тIасарищизе**. РагIул ахир ва аслу **бихьизабизе**. Ахиралъ тIубалеб хъулухъ **бихьизабизе** (предложениялъулъ ва рагIабазул дандраялъулъ ахиралъ рагIаби магIнаялъул рахъалъ цоцалъ рекъезарула). РагIулъ суффикс **бихьизабизе**. РагIулъсуффиксалъулмагIна **баян гьабизе**. Суффиксалъул кумекалдалъун цIиял рагIаби **лъугьинаризе**. РагIул гIуцIиялъул разбор **гьабизе**. Аслуялъулъ гьаркьал хисиялъул къагIидабазулгун **лъайхъвай гьабизе**. РагIабиги батIи-батIиял формабазде хисун, предложениял **гIуцIизе**. Суалаздарекъонхабарияб

				текст**гIуцIизе**. «Кьибил гъотIол гуребги букIуна» абураб проекталъулъ **гIахьаллъизе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
		Грамматикиял тIадкъаялгундиктант.	1	ТекстбитIунхъванбугищали **хал гьабизе**. ГъалатIал тIатинаризе, гьезул анализ гьабизе ва гьел **ритIизаризе**. Кьурал тIадкъаязул анализ **гьабизе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
4	**Каламалъул бутIаби. Предметияб цIар**	Авар мацIалъул каламалъул бутIаби: предметияб цIар, прилагательное, глагол. Каламалъул бутIаби цоцаздаса ратIарахъи. Каламалъул бутIабазул синтаксисияб роль. Хабарияб текст (гIаммаб бичIчIи). Предметияб цIаралъул магIна, гьелъие лъолел суалал ва предложениялъулъ гьелъ тIубалеб хъулухъ. Хасал ва гIаммал предметиял цIарал. Хасал предметиял цIаразул бетIералда кIудияб хIарп. Предметияб цIаралъул жинс: чиясул, чIужуялъул ва гьоркьохъеб. Предметияб цIаралъул цолъул ва гIемерлъул форма. ГIицIго цолъул формаялда хIалтIизарулел яги гIицIго гIемерлъул формаялда хIалтIизарулел предметиял цIарал. Предметиял цIарал падежазде свери **(асл.п., акт.п., хас.п., кьов.п. ва жиндап.).** *Хабарияб тексталъул изложение.* *Ругьунлъиялъулизложение.* *Словарияб диктант.* *ГIинзулдиктант.* *Берзул диктант.*	18	МагIнаялъухъ, суалазухъ ва предложениялъулъ тIубалеб хъулухъалъухъ балагьун, каламалъул бутIаби **лъазаризе**. КаламалъулбутIабаздерагIаби **рикьизе**. Цо кинаб бугониги каламалъул бутIа гъорлъеги ккезабун, предложениял **гIуцIизе**. Хабарияб тексталъул хаслъабазулгун **лъай-хъвай гьабизе**. Предметияб цIаралъул лексикияб магIнаялъулгун ва гьелъие лъолел суалазулгун **лъай-хъвайгьабизе**. Предметияб цIаралъул хIакъалъулъ бичIчIи **лъугьинабизе**. Каламалъулъ предметиял цIараз тIубалеб хъулухъалда хадуб **халкквезе**. Инсан вихьизабулел предметиял цIарал цогидал предметиял цIараздаса ратIа гьаризе, гьезие битIун суалал **лъезе**. РагIул лексикияб магIна мухIкан **гьабизе**. ГIезегIанго предметиял цIаразул цо чанго магIна (ай гIемермагIна)букIиналдекIвар **буссинабизе**. ГIаммал ва хасал предметиял цIарал **дандекквезе**. ХасалцIаразулбетIералда кIудиябхIарпхъвазекколеб-

		Грамматикияб тIадкъаялгундиктант.		лъиракIалде **щвезабизе**. ХIайваназул цIараздаги хIайваназда лъурал тIокIцIараздаги гьоркьоб бугеб батIалъи **бихьизабизе**. Цо-цо предметиял цIарал гIаммаллъунги хасаллъунги рукIунеллъи **лъазабизе**. Предметияб цIаралъул жинс бихьизабиялъул къагIидабазулгун **лъай-хъвай гьабизе**. Предметиял цIаразда рухьарал рагIабазул жинсиял гIаламатаздалъун жинс **чIезабизе**. МагIнаялде ва суффиксазде балагьун, цолъул ва гIемерлъул формаялда ругел рагIаби **ратIа гьаризе**. Каламалъулъ цIикIкIун хIалтIизарулел предметиял цIарал цолъул ва гIемерлъул формабазде **хисизаризе**. ПредметиялцIаралпадежазде **сверизаризе**. Падежазулхаслъабаздахадуб **халкквезе**. Суалаздалъун рагIабазул дандраялъулъ ва предложениялъулъ предметияб цIаралъул падеж **чIезабизе**. БатIи-батIиял падежазул формабазда ругел предметиял цIаразул предложениялъулъ бугеб кIваралъулгун **лъай-хъвай гьабизе**. Подлежащеелъун ккараб предметияб цIаралъул падеж **бихьизабизе**. Кьурал грамматикиял гIаламатаздалъун предметиял цIаразда гьоркьоса цояб **тIасабищизе**. Предметиял цIаралъул разбор гьабизе: ай жинс, падеж, форма **бихьизабизе**. БицанкIабичIвазеважавабал **хъвазе.** БатIи-батIиял темабазда тIасан харбал (текстал) **гIуцIизе**. Цо лъихъениги кагътал **хъвазе**. Ругьунлъиялъул изложение **хъвазе**. ГIинзулалгинберзулалдиктан-

				тал**хъвазе**. Грамматикиял тIадкъаялгун диктант **хъвазе**. Диктанталъулъ ккарал гъала-тIазуланализ**гьабизе**.
5	**Прилага-тельное**	ПрилагательноялъулмагIна, гьелъие лъолел суалал ва предложе-ниялъулъ гьелъ тIубалеб хъулухъ. Прилагательноялгун предметиял цIарал рухьун рукIин. Цого яги гIага-ша-гараб магIнаялъулги гIак-саб магIнаялъулги прилага-тельноял.Прилагательноял-антонимал каламалъулъ хIалтIизари. Прилагательноял жинсазде хиси. Прилагательноял формабаздехиси. Сипатияб текст, гьелъулъ прилагательноялъул бугеб кIвар. *Цо лъилниги яги сундул-ниги сипат-сурат гьабун сочинение*	6	Прилагательноялъул гIалама-тазулгун **лъай-хъвай гьабизе**. Каламалъулъ прилагательноязтIубалеб хъулухъалда хадуб **халкквезе**. Тексталъулъ прилагательноял суалазул кумекалдалъун **рихьизаризе**. Предметияб цIаралда прилага-тельное бараб букIин **баян гьабизе**. Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бухьен **чIезабизе**. Прилагательноял-синонимазул ва прилагательноял-антонима-зул хIакъалъулъ бугеб лъай гъваридгьабизе,каламалъулъ гьел битIун **хIалтIизаризе**. Прилагательное жинсазде хисиялда хадуб **халкквезе**. Тексталъулъ ва предложения-лъулъприлагательноязулжинс, цолъул ва гIемерлъул форма **бихьизабизе**. Прилагательноялъул цолъул ва гIемерлъул формаялъул суффиксал битIун **хъвазе**. Предметиял цIаразе рекъон ккарал прилагательноял **тIасарищизе**(«прилагательное + предметияб цIар» гIадал рагIабазул дандраял гIуцIизе). Прилагательноялгун предме-тиял цIарал **рухьине**. Предложениялъулъ прилага-тельноялъ тIубалеб хъулухъ **бихьизабизе**. Прилагательноялгун предло-жениял **гIуцIизе** (схемаялда рекъонги). БерзулгингIинзулдиктантал **хъвазе**. БицанкIабазежавабал ратизева гьел **хъвазе**. Сипатияб тексталъул хаслъаба-зулгун лъай-хъвай гьабизе, сипатиябтекст гIуцIизева

				гIуцIараб тексталъул анализ гьабизе, гьелъие къимат **кьезе**. ГрамматикиялтIадкъаялгун, контролиябдиктант**хъвазе**.
		Грамматикиял тIадкъаялгундиктант.	1	ТектбитIунхъванбугищали **хал гьабизе**. ГъалатIал тIатинаризе, гьезул анализ гьабизе ва гьел **ритIизаризе**. Кьурал тIадкъаязул анализ **гьабизе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
6	**РикIкIен**	РикIкIеналъул магIна ва гьелъие лъолел суалал(чан? чанабилеб? чанабилей? чанабилев? чанабилел?). Къадаралъул ва иргадул рикIкIенал ва гьезул битIунхъвай. *ГIинзулдиктант.*	2	РикIкIеналъул хIакъалъулъ бичIчIи кьезе, рикIкIеналъул лексикияб магIнаялъулгун ва гьелъие лъолел суалазулгун лъай-хъвайгьабизе, калама-лъулъ гьелъ тIубалеб хъулу-хъалда хадуб **халкквезе**. ТексталъулърикIкIеналбитIун **хъвазе**. РикIкIенал предметиял цIа-ралгун рухьун рукIунеллъи **бичIчIизе.** Къадаралъул рикIкIеналда хадуб предметиябцIар кидаго цолъул формаялда букIунеб-лъи **лъазе**. БицанкIабазежавабал**ратизе**. ГIинзул диктант **хъвазе.**
7	**Глагол**	Глаголалъул магIна, гье-лъие лъолел суалал ва предложениялъулъ гьелъ тIубалеб хъулухъ. Жинсиял ва жинсиял гурелглаголал (лъай-хъвай гьаби). Жин-сиял глаголал предметияб цIаргунрекъон ккей. Гла-голалъул мурадияб форма. Глаголал заманазде хиси: бачIунеб, гьанже, араб, гIахьалаб заман. Цогояги гIага-шагарал магIнаялъул глаголалги гIаксаб магI-наялъул глаголалги (сино-нимал и антонимал). Цо ва гIемер магIнаялъул глаго-лал. БитIараб вахъвалса-рабмагIнаялъулглаголал. Пикрияб тексталъул	12	Каламалъул бутIа хIисабалда глаголалъул хаслъиялда хадуб **халкквезе**. ЦогидалкаламалъулбутIаба-зулъ,магIнаялдевасуалазде балагьун, глагол **бихьизабизе**. Нилъер каламалъулъ глаго-лалъ тIубалеб хъулухъ **бихьизабизе**. Глаголазул лексикияб магIна мухIкан **гьабизе** (гIемер магIна букIин,синонимал,антонимал). Цо ва гIемер магIнаялъулги битIараб ва хъвалсараб магI-наялъулги глаголалкалама-лъулъ**хIалтIизаризе.** Жинсиял ва жинсиял гурел глаголазулгун **лъай-хъвай гьабизе.** ПредложениялъулърагIаби

		хаслъаби. *Проект* «РагIул хIакъа-лъулъ хабар». *Сураталдасан сочинение. Пикру загьир гьабун сочинение.* *Ругьунлъиялъул изложение. Баян гьабиялъул диктант.*		**рекъонккезаризе**. Глаголал заманазде ва формабазде хисиялда хадуб **халкквезе**. Суалалде ва магIнаялде балагьун, глаголалъул заман ва цолъул ва гIемерлъул форма **чIезабизе**. Араб, бачIунебзаманалъул гIадаталвасоставиялформаби**лъ угьинаризе**. Суалаздалъун араб замана-лъулглаголалратIа**гьаризе**. БачIунеб ва гIахьалаб заманалъул глаголал **ратIа гьаризе**, гьезиесуалал**лъезе**. Суалазулкумекалдалъунгьан-жезаманалъулглаголал **ратIа гьаризе**,цогидал заманаздаса гьел**лъугьинаризе**. Суалаздалъун глаголалъул мурадияб форма **лъазабизе.** Предложениялъулъ бугеб гла-голалъул кIварги бихьизабун, предложениялъул синтаксиси-яб разбор **гьабизе**. Глаголалги гъорлъе ккезарун, предложениял **гIуцIизе**. Пикрияб тексталъул хаслъаба-зулгун **лъай-хъвай гьабизе**. Пикриял текстал **гIуцIизе**. «РагIул хIакъалъулъ хабар» абураб проекталъулъ гIахьаллъизе. Жиндирго пикруги загьир гьабун, сочинение **хъвазе**. Баян гьабиялъул диктант **хъвазе**. Грамматикиял тIадкъаялгун, контролиябдиктант**хъвазе**.
		Грамматикиял тIадкъаялгундиктант.	1	ТектбитIунхъванбугищали **хал гьабизе**. ГъалатIалт**Iатинаризе**,гьезул анализ **гьабизе** ва гьел **ритIизаризе**. Кьурал тIадкъаязул анализ **гьабизе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
8	**ЛъагIалида жаниб лъазабураб**	Текст ва предложение. КаламалъулбутIаби.	3	Каламалъулъ предложения-лъул ва рагIул бугеб кIваралъул хIакъалъулъ

	материал лъазаби			щвараблъаймухIкан**гьабизе**. «Предложение» ва «РагIи» абуралбичIчIиял**дандекквезе**. Предложениял членазде **риххизе**(айпредложениялъул синтаксисиябразбор гьабизе). ТексталъулгIаламаталракIалде **щвезаризе**:тематикиябцолъи букIин,аслиябпикрузагьир гьаби, тексталъул гIуцIи, тексталъул бутIаби цоцазда рухьин,тексталдацIарлъей. Суалаздалъун ва магIнаялдалъун каламалъул бутIаби **ратIа гьаризе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.

4 КЛАСС(68САГIАТ)

№	Тема, курсалъул раздел	Лъазабизе кколеб материал	СагI-тазул къадар	ГьаризекколелхалтIабазул тайпаби
1	**Лъабабилеб классалда малъараб материал такраргьаби**	Каламалъул бутIа хIисабалдапредложение.Жидеца бицунеб жоялъул мурадалде ва интонациялде балагьун, предложениялъул тайпаби. Предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби. Предложениялъул бетIерал ва бетIерал гурел членал. Предложениялъулъ рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьен. РагIабазулдандрай. *ГIинзулдиктант.* *Берзул диктант.* *Сюжетиябсураталдасан сочинение.* *Планалда рекъон изложение.*	6	Жидеца бицунеб жоялъул мурадалде балагьун, предложениял тайпабазде **рикьизе**. Тексталъулъ хабариял, суалиял, тIалабиял ва ахIул предложениял **ратизе**. Предложениялъул ахиралда лъезе лъалхъул ишара **тIасабищизе**. Предложениязул схемаби **гIуцIизе**. Предложениялъулъ бетIерал ва бетIерал гурел членал **рихьизаризе**. ПредложениялъулърагIабазда гьоркьоб бухьен **чIезабизе**. РагIабаздасан предложениял **гIуцIизе.** ГIинзулалгин берзулал диктантал **хъвазе**. Сюжетияб сураталдасан сочинение **хъвазе.** ЖивгожиндагочIунгIуцIараб планалда рекъон изложение **хъвазе**.
		Грамматикиял тIадкъаялгундиктант.	1	ТектбитIунхъванбугищали **хал гьабизе**.

				Цебе лъураб масъала **бичIчIизе**. ГъалатIал тIатинаризе, гьезул анализ гьабизе ва гьел **ритIизаризе**. Кьурал тIадкъаязул анализ **гьабизе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
2	**Предложение. РагIабазул дандраял**	Предложение. Предложениялъул бетIерал ва бетIерал гурел членал. Предложениялъул тайпа цоял членал. Тайпа цоял членал союзазул кумекалдалъунги ва союз гьечIогоги цолъизари. Тайпа цоял членазулъ лъалхъул ишараби. Союзазул кумекалдалъунги ва союз гьечIогоги цолъизарурал тайпа цоял членалгун гIадатал предложениял ва журарал предложениял цоцазда дандекквей. ХитIабгунпредложениял. Жубараб предложение. РагIабазулдандрай. *Проект* «Лъалхъул ишарабазул хIакъалъулъ реццалъул рагIи»*Планалдарекъонизложе- ние.* *Грамматикиял тIадкъаялгун контролияб диктант.*	18	Жидеца бицунеб жоялъул мурадалде ва интонациялде балагьун, предложениял тайпабазде **рикьизе**. Предложениялъул ахиралда лъалхъул ишараби битIун **лъезе**. Предложениялъулъ хитIаб **балагьизе.** ХитIабгун предложениял **гIуцIизе**. Предложениялъул бетIерал членалратIагьаризевавагьел ралагьиялъулкъагIидаби**баян гьаризе**. БетIерал ва бетIерал гурел членал цоцаздаса **ратIа гьаризе**. Предложение, рагIабазул дандрай ва рагIи цоцазде дандекквезе ва гьездагьоркьоб бугеб релълъенлъива батIалъи **бихьизабизе**. Суалазул кумекалдалъун рагIабазул дандраялъулъ рагIабазда гьоркьоб бугеб бухьен **бихьизабизе**. Предложениялъулъ тайпа цоял членал хIалтIизариялдаги гьезда гьоркьоб бугеб бухьеналдаги хадуб **халкквезе**. Тайпа цоял членал гьорлъ ругел текстазул ва предложениязул анализ **гьабизе**. Тексталъулъ тайпа цоял членалгьорлъругелпредложениял **ратизе**. Тайпа цоял членал гьорлъ ругел предложениял цIалулаго, дандекколеб интонация **цIунизе**. Тайпацоялчленалгун предложениялъулълъалхъул

				ишарабилъезе. СоюзгьечIогоги **-ги,ва,амма** союзазул кумекалдалъунги цолъизарурал тайпа цоял членалгун предложениял **гIуцIизе.** «Лъалхъул ишарабазул хIакъалъулъ реццалъул рагIи» абураб проекталъулъ **гIахьаллъизе.** Киназго цадахъ гIуцIараб планалда рекъон изложение **хъвазе**. ГрамматикиялтIадкъаялгун контролиябдиктант**хъвазе.**
4	**Каламалъул бутIаби. Предметияб цIар**	Каламалъул бутIаби. Предметияб цIар. Предметияб цIаралъул жинс. Цолъул формаялда предметиял цIарал гIадатал падежазде свери. ГIадатал падежал: аслияб падеж, актив падеж,кьовул падеж, хаслъул падеж. Предметиял цIарал падежазде свериялъул тайпаби: I свери,II свери, III свери. БакIалъул падежазул суалал ва гьел суалазда рекъон предметиял цIарал хисизари. Падежазул ахиразул битIунхъвай. ГIемерлъул формаялда предметиял цIарал падежазде свери. *Берзул диктант.* *ГIинзулдиктант.* *Хабарияб тексталъул изложение.*	18	Лъазарурал каламалъул бутIаби цоцаздаса **ратIарахъизе**. Лъазарурал гIаламатазул кьучIалда рагIаби каламалъул бутIабазде **риххизе**. Каламалъул бутIабазул грамматикиял гIаламатазул анализ **гьабизе**. Предметиял цIарал ратIарахъизе, гьезие хасал гIаламатал **рихьизаризе**. Падежазулхаслъабаздахадуб **халкквезе**. Лъурал суалаздаса пайдаги босун, предметияб цIаралъул падеж **бихьизабизе**. ГIадатал падежазул батIи-батIияб формаялда ругел предметиял цIараз предложениялъулъ тIубалеб хъулухъ **бихьизабизе**. Предметиял цIарал гIадатал падежазде **сверизаризе**. Предметиял цIарал падежазде свериялъул тайпабазулгун лъай-хъвай **гьабизе**. БакIалъул падежазулгун, жидеда цIарал абичIого, практикияб къагIидаялъ **лъай-хъвай гьабизе**. ГIадатал ва бакIалъул падежазул магIнаялда ва предложениялъулъ гьез тIубалеб хъулухъалда хадуб **халкквезе**. БакIалъулпадежазулсуалал **лъазаризе**.

				БакIалъул падежазул суалал предметиял цIаразе битIун лъезе, суалазул кумекалдалъун предметиял цIарал **хисизаризе**. Суалазул кумекалдалъун рагIабазул дандраялъулъ ва предложениялъулъ рагIабазда гъоркьоб бухьен **чIезабизе**. Каламалъулъ предметияб цIаралъулбатIи-батIиялформаби **хIалтIизаризе**. Падежазул ахирал битIун хъвазе бугеб бажари **цебетIезабизе**. ГIадатал ва бакIалъул падежазда ругел предметал гъорлъеги ккезарун, предложение ва текст **гIуцIизе.** Падежиял ва магIнаялъулал (синтаксисиял) суалал цоцаздаса **ратIарахъизе**. Тексталъулъ, падежиял суалаздаса пайдаги босун, предметиял цIарал **ратIа гьаризе**. БицанкIаби**чIвазе**. БерзулгингIинзулдиктантал **хъвазе**. ГIенеккун бичIчIараб хабарияб тексталъул изложение **хъвазе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
		Грамматикиял тIадкъаялгундиктант.	1	ТектбитIунхъванбугищали **хал гьабизе**. Цебе лъураб масъала **бичIчIизе**. ГъалатIал тIатинаризе, гьезул анализ гьабизе ва гьел **ритIизаризе**. Кьурал тIадкъаязул анализ **гьабизе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.
5	**Прилагатель-ное**	Прилагательноялъул лексикияб магIна, гьелъие лъолел суалал ва предложениялъулъ гьелъ тIубалеб хъулухъ. Прилагательное жинсалъулъ,цолъулвагIемер-	4	Каламалъулъ прилагательноялъ тIубалеб хъулухъалда хадуб **халкквезе.** Кьураб предметияб цIаралъе магIнаялъул рахъалъ рекъонкколел прилагательноял **тIасарищизе**.

		лъулформаялъулъ хиси. Предметияб цIарлъун хIалтIизарурал прилагательноял падежазде свери. Прилагательноязул битIунхъвай. *Проект* «БицанкIабазулъ прилагательноял». *Хабарияб тексталъул изложение.* *Лъилниги сундулниги хIакъалъулъ сипат-сурат гъорлъе ккезабураб сочинение.*		«Прилагательное + предметияб цIар» гIадал рагIабазул дандраял гIуцIулаго, прилагательное предметияб цIаргун жинсалъулъ, цолъул ва гIемерлъул формаялъулъ **рекъонккезабизе.** Предметияб цIаргун цадахъ бугеб мехалъ прилагательное падежаздесвериялъул хаслъиялда хадуб **халкквезе.** Предметияб цIарлъун хIалтIизарурал прилагательноял падежазде битIун **сверизаризе**. «БицанкIабазулъ прилагательноял» абураб проекталда **гIахьаллъизе**. БерзулгингIинзулдиктантал **хъвазе**. Сураталдасансипатиябтекст **гIуцIизе**.
6	**ЦIарубакI**	КаламалъулбутIа хIисабалда цIарубакI. ТIоцебесеб,кIиабилебва лъабабилеб гъумералъул цIарубакIал. Гъумералъул цIарубакIал падежазде свери. ЦIарубакIал каламалъулъ хIалтIизариялъул хаслъи. ЦIарубакIазул битIунхъвай. *Сюжетияб сураталдасан сочинение.*	3	Каламалъулъ цIарубакIаз тIубалеб хъулухъалъулгун **лъай-хъвай гьабизе**. Гъумералъул цIарубакIазда хадуб **халкквезе**. Тексталъулъ цIарубакIал **рихьизаризе**. Тексталъулъ такрарлъулел предметиял цIарал дандеккаралцIарубакIаздалъун **хисизе**. ЦIарубакIазулбитIунхъваялде **кIвар кьезе**. Такрарлъулел предметиял цIарал цIарубакIаздалъунги хисун, тексталъулъ гъалатIал **ритIизаризе**. Цебеккунго хIадурлъиги гьабун,сюжетиябсураталдасан сочинение**хъвазе**.
7	**Глагол**	Каламалъул бутIа хIисабалда глагол: глаголалъул лексикияб магIна, глаголазул суалал. ГлаголиябцIар. Глаголалъул байбихьул (мурадияб) форма. Жинсиял ва жинсиялгурел глаголал, жинсиял глаголал жинсгун цолъул ва гIемерлъул формаялде хиси.	16	Глагол цогидал каламалъул бутIабазулъ **батизе.** ЦIарулал каламалъул бутIабаздаса глагол **батIабахъизе**. БитIараб ва хъвалсараб магIна бугел глаголал, глаголал-синонимал ва глаголал-антонимал каламалъулъ **хIалтIизаризе.** Глаголияб цIаралъулгун лъай-хъай **гьабизе**. Глаголазулбайбихьулформа-

		Глаголал заманазде хиси: араб, бачIунеб вагIахьалаб заманалъул гIадатал глаголал; араб, бачIунеб ва гьанже заманалъул составиял глаголал. Глаголазул битIунхъвай. Хабарияб тексталъул гIуцIи. *Проект*«Саламкьеялъул низам, къагIида» *Берзул диктант.* *ГIинзулдиктант.* *Планалда рекъон изложение.*		ялдаги заманазул формабазда-ги бугеб гьоркьоблъи **бихьизабизе.** Жинсиял ва жинсиял гурел глаголазда гьоркьоб бугеб батIалъи **бихьизабизе**. Жинсиялглаголалпредметияб цIаргунжинсгунформаялъулъ **рекъонккезаризе**. Араб, бачIунеб ва гIахьалаб заманалъул гIадатал глаголал; араб,бачIунебвагьанжезама-налъул составиял глаголал **лъазаризе**. БатIи-батIиял заманазда ругел глаголалги гьоркьоре ккеза-рун, предложениял ва текст **гIуцIизе**. «Салам кьеялъул низам, къагIида» абураб проекталда **гIахьаллъизе**. БерзулгингIинзулдиктантал **хъвазе**. Планалдарекъонтексталъул изложение**хъвазе**.
		Грамматикиял тIадкъаялгундиктант.	1	ТектбитIунхъванбугищали **хал гьабизе**. Цебе лъураб масъала **бичIчIизе**. ГъалатIал тIатинаризе, гьезул анализ гьабизе ва гьел **ритIизаризе**. Кьурал тIадкъаязул анализ **гьабизе**. Гьабураб хIалтIуе къимат **кьезе**.